

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

**Drobná církevní architektura v kulturní tradici
vybraného regionu Čech**

Bc. Jiří PALÁN

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra humanitních věd

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jiří Palán

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Drobná církevní architektura v kulturní tradici vybraného regionu Čech

Název anglicky

Minor Ecclesiastical Architecture in the Cultural Tradition of the Selected Region of Bohemia

Cíle práce

Cílem této diplomové práce je vyhledat, zdokumentovat a přiblížit drobné církevní stavby v oblasti Litoměřického regionu v částech Terešínska, Libochovicka a Budyňska. V teoretické části seznámím čtenáře s typologií, názvoslovím, pojmy a historií drobných církevních staveb, dále se chci zabývat zejména získáváním finančních prostředků z dotačních titulů pro opravy a trvale udržitelný rozvoj těchto památek, současně navrhu postupy a způsoby, jak tyto památky chránit a udržovat. V práci zmíním i právní normy, které se péče o památky týkají. Ve výzkumné části vymezím zkoumané území a zmapuji drobné církevní stavby v oblasti, provedu jejich fotodokumentaci, uvedu popis současného stavu, provedu srovnání památek v jednotlivých oblastech a u vybraného reprezentativního vzorku památek provedu srovnání stavu v období let 2012-2015, z čehož vyplyne vývoj jejich obnovy. Nakonec zhodnotím výzkum a navrhu vhodnou propagaci drobných církevních staveb ve zkoumané oblasti.

Metodika

Svou diplomovou práci zpracuji metodou sběru dat, pozorování, studiem dostupných pramenů, osobními zkušenostmi, osobními sděleními, informacemi z internetových stránek a dostupných archivních dokumentů. Dále provedu terénní výzkum, fotografickou dokumentaci objektů, jejich podrobný popis, komparaci a zhodnocení současného stavu. Nalezené objekty zanesu graficky do mapových podkladů.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Doporučené zdroje informací

- ADAMCOVÁ, K., GLÁSEROVÁ LEBEDOVÁ Z., KOVAŘÍK V., NEJEDLÝ V., ZAHRADNÍK P. Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Ústeckém kraji: (okresy Děčín, Chomutov, Litoměřice, Louny, Most, Teplice a Ústí nad Labem). 1. vyd. Praha: Národní památkový ústav, 2012, 1141 s., ISBN 978-80-87104-89-7.
- BOHÁČ, Z., Atlas církevních dějin českých zemí, 1918-1999. Vyd. 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 1999, 175 s., ISBN 80-719-2405-9.
- HÁJEK, T, BUKAČOVÁ I., Příběh drobných památek: (od nezájmu až k fascinaci). Lomnice nad Popelkou: Jaroslav Bárta, Studio JB, 2001, 137 s., Krajina domova, sv. 1. ISBN 80-900-9039-7.
- HEBER, F. A., České hrady, zámky a tvrze II Severní Čechy.[přeložila, úvodní studií a poznámkovým aparátém opatřila Irena Bukačová; latinské texty přeložil Karel Beránek a Martin Svatoš] Vyd. 1. Praha: Argo, 2006, 576 s., ISBN 80-720-3791-9.
- SCHEYBAL, J. V., SCHEYBALOVÁ J., Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů v Severních Čechách. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1985, 344 s., ISBN 45-010-82.
- URFUS, V.; VÍT, J.; WIESER, S., Kamenné kříže Čech a Moravy. 2., dopl. vyd. Ilustrace Tomáš Karel. Praha: Argo, 2001, 475 s., ISBN 80-720-3370-0.
- VALENCÍK, M. Ohrožené památky: kostely, kaple a kapličky v České republice. 1.vyd. Praha: Baset, 2006, 296 s., ISBN 80-734-0082-0.

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

PhDr. Miroslav Polišínský, CSc.

Elektronicky schváleno dne 12. 11. 2014

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 13. 11. 2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 10. 03. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Drobná sakrální architektura v kulturní tradici vybraného regionu Čech" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce PhDr. Miroslava Polišenského, CSc, s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15. března 2015

Bc. Jiří Palán

Poděkování

Tímto bych velmi rád poděkoval PhDr. Miroslavu Polišenskému, Csc. za jeho odborné vedení a konzultace při tvorbě mé diplomové práce. Dále bych chtěl vyjádřit svůj dík mým spolupracovníkům za trpělivost a přátelům za podporu.

Drobná sakrální architektura v kulturní tradici vybraného regionu Čech.

Minor Church Architecture in Cultural Tradition in a Region Selected.

Souhrn

Tématem mé diplomové práce je identifikace a popis drobných památek v oblasti Terezínska, Libochovicka a Budyňska. Tato práce nabízí čtenáři zejména základní typologii drobných památek. Dále pak nabízí podrobné informace zaměřené na restaurování těchto drobných památek. Tato práce si dala za úkol popsat drobnou sakrální architekturu a pokouší se o komplexní pohled na problematiku takových staveb, sledovanou v rámci zkoumaného území z různých pohledů. Tyto stavby jsou v diplomové práci popsány a vyfotografovány. Součástí terénních prací bylo zhodnocení technického stavu památek a prozkoumání atraktivity a dostupnosti místa turistům. Druhá část diplomové práce, je výzkumný oddíl, kde se snažím přiblížit způsoby financování oprav památek.

Summary

Theme of my thesis is the identification and description of small monuments in the area Terezínska, Libochovicka and Budyňska. This thesis offers readers especially basic building typology monuments. Then offers detailed information aimed at restoration of these small monuments. This thesis has set itself the task of describing the small sacred architecture and tries to complex view on issues such structures observed in the surveyed area from different perspectives. These buildings are in the thesis described and photographed. Part of the field work was to evaluate the technical condition of monuments and explore the attractiveness and availability of space tourists. The second part of the thesis, the research section, where I try to explain ways to finance the repair of monuments.

Klíčová slova: drobné sakrální památky, funkce, obnova, sloupy, boží muka, kaple, kříže, historie, památková péče, dotace

Keywords: minor ecclesiastical sights, function, renovation, pillars, wayside shrine, chapel, crosses, history, monument preservation, subsidy

Obsah

1.	Úvodem.....	4
2.	Cíl práce a metodika.....	5
2.1.	Cíl práce.....	5
2.2.	Metodika.....	6
3.	Historie a vývoj výstavby drobných sakrálních staveb.....	6
4.	Historie vývoje ochrany památek.....	9
5.	Památky jako prvky v krajině.....	10
6.	Vymezení pojmu drobné sakrální stavby.....	11
7.	Typologie sakrálních staveb.....	11
7.1.	Kamenné kříže, smírčí kříže, křížové kameny.....	12
7.2.	Křížové cesty.....	13
7.3.	Boží muka.....	14
7.4.	Zvoničky.....	15
7.5.	Kapličky.....	16
7.6.	Mariánské, Svatotrojiční a světecké sloupy.....	17
7.7.	Sochy, plastiky a sousoší.....	18
8.	Památky z právního pohledu.....	19
8.1.	Ochrana drobných památek v České republice.....	19
8.2.	Práva a povinnosti vlastníků památek.....	21
8.3.	Daňové úlevy pro vlastníky památek.....	22
9.	Památky z technického pohledu.....	22
9.1.	Oprávnění k provádění restaurování, uznání odborné kvalifikace.....	23
9.2.	Obnova a restaurátorství.....	23
9.3.	Obecný postup při rekonstrukci památky.....	24
10.	Památky z ekonomického pohledu.....	25
10.1.	Alois Riegl a prvotní ucelená soustava hodnot památek.....	26
10.1.1.	Chtěné památky.....	27
10.1.2.	Nechtěné památky.....	27
10.1.3.	Hodnota stáří.....	28
10.1.4.	Historická hodnota.....	29
10.1.5.	Záměrná pamětní hodnota.....	30
10.1.6.	Užitná hodnota.....	30
10.1.7.	Umělecká hodnota.....	31

10.1.8.	Hodnota novosti.....	31
10.1.9.	Relativní umělecká hodnota.....	31
10.2.	Koncept ochrany památek	32
10.3.	Moderní teorie hodnoty památky	33
10.4.	Český přístup k ochraně památek.....	35
10.5.	Ekonomické náklady	37
10.6.	Možnosti financování obnovy památek.....	38
10.7.	Příjmy	38
10.7.1.	Přímé financování památkové péče	38
10.7.2.	Prostředky ze státního rozpočtu.....	39
10.7.2.1.	Havarijní program	39
10.7.2.2.	Program regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón	40
10.7.2.3.	Program záchrany architektonického dědictví.....	40
10.7.2.4.	Program péče o vesnické památkové rezervace, vesnické památkové zóny a krajinné památkové zóny	40
10.7.2.5.	Program restaurování movitých kulturních památek.....	41
10.7.3.	Mimorozpočtové fondy.....	41
10.7.4.	Finanční prostředky z rozpočtů krajů	41
10.7.5.	Finanční prostředky z rozpočtů měst a obcí.....	42
10.7.6.	Operační programy strukturálních fondů Evropské unie	42
10.7.7.	Další možnosti financování.....	43
10.8.	Souhrn možností financování památek.....	44
10.9.	Pohled do historie	44
11.	Cíl výzkumu a metodika	47
11.1.	Cíl výzkumu	47
11.2.	Metodika výzkumu	48
12.	Terénní výzkum.....	49
12.1.	Stupnice hodnotící stav památek	49
12.2.	Vymezení a charakteristika zkoumaného území	50
12.3.	Podmínky terénního výzkumu.....	51
12.4.	Seznam obcí rozdělených do oblastí	52
12.5.	Seznam vybraných památek s určením typu, polohy a stavu	52
12.6.	Výřez z mapy celé oblasti s vyznačením vybraných památek.....	69
13.	Diskuze.....	70
14.	Výsledky výzkumu.....	71
15.	Závěr	77
16.	Použité zdroje.....	80
16.1.	Zdroje použité ve výzkumné části	80
16.2.	Literatura	80
16.3.	Internetové zdroje	81
16.4.	Mapové podklady	82
16.5.	Fotografie a tabulky.....	82
17.	Seznam příloh.....	82

1. Úvodem

Lidé, kteří obývali v dávno minulých dobách zdejší krajinu, se pokoušeli okolo sebe a do svého okolí zahrnout i prvky, které měly za úkol zdůraznit smysl jejich životů. Na významná místa lidé stavěli různé křížky, kříže, Boží muka, kapličky, kaple, zvonice, či pomníky, které se nejvíce nacházely na důležitých místech u cest, na křižovatkách, v centrech obcí či před jednotlivými domy. Umístění každého prvku mělo svou jasnou příčinu, vždy bylo všem jasné, proč stojí na tom kterém místě. Každá taková stavba žila svým vlastním životem a její historie byla nejčastěji ústním podáním předávána dále. Toto ústní předání je dnes z mnoha důvodů převážně zapomenuto. Ke každému z těchto prvků se mohou vztahovat různé legendy, pověsti případně vyprávění. Za těmito prvky v naší krajině jsou ukryty osudy předků, kteří krajinu obydleli. Dále pak tyto stavby spoluvytvářejí i místní označení a některé z nich i v současnosti slouží jako orientační body v krajině.

S tím, jak vznikaly drobné sakrální stavby, vznikaly i tzv. fundace, které byly určeny na údržbu památek a například u kapliček i na dotaci mší sloužených v kaplích. V tehdejších dobách bylo ku cti, každého stavitele či vlastníka, památku obstarávat, udržovat a zachovávat její dobrý stav. V tehdejších dobách byla starost a vazba rodiny na konkrétní objekt samozřejmostí. Později byl tento tradiční vztah násilně přerušeno tím, že němečtí obyvatelé po ukončení 2. světové války byli odsunuti a původní vazby k drobným stavbám byly zpřetrhány a jen ve výjimečných případech navázali noví vlastníci na původní tradici. Tyto drobné stavby začaly postupem času chátrat, případně byly v horším případě jako překážející modernímu způsobu života odstraněny a tím úplně zničeny. Politická situace v období po 2. světové válce drobným památkám také příliš nepřála, ale i přes tyto nepříznivé okolnosti, které jim působily minulé generace, některé z drobných staveb přežily až do současné doby a staly se tak nedílnou součástí naší krajiny i historie. Až po roce 1989 se začal stav v péči o drobné památkové stavby výrazněji měnit a o tyto památky se začali zajímat různé nově vznikající spolky a zájmové organizace.¹

¹ SLABÝ J., *Kaplička na návsi, křížek v polích*, 2006, str. 12

„Na téma drobných památek bylo porůznu proneseno mnoho magicky a tajemně znějících slov. Ale mystická slova nás odvádějí od cesty, na které se musí především zřetelně uvažovat“²

2. Cíl práce a metodika

2.1. Cíl práce

Cílem mé diplomové práce je vyhledat, zdokumentovat, porovnat a přiblížit drobné sakrální stavby v oblasti Litoměřického regionu v částech Terezínska, Libochovicka a Budyňska, jedná se o oblasti, kde se některé z obcí sdružují v mikroregionech Podřipsko, České středohoří - Dolní Poohří, Budyňsko a dalších. Všechny uvedené oblasti v diplomové práci podrobně zmapuji a budu v nich vyhledávat drobné památky. Čtenáře v diplomové práci nejprve seznámím s typologií, názvoslovím, pojmy a historií drobných církevních staveb. Na to navážu s legislativní, technickou a zejména ekonomickou stránkou péče o památky. V diplomové práci provedu srovnání všech oblastí mezi sebou, ale i srovnání stavu vybraných památek v období let 2012-2015, při čemž navážu na svou bakalářskou práci obhájenou v roce 2013. Budu hledat vůli vlastníků se o drobné církevní památky starat a jejich povědomí o vlastních možnostech.

V teoretické části se chci zabývat zejména získáváním finančních prostředků z dotačních titulů pro opravy a trvale udržitelný rozvoj těchto památek, současně navrhu postupy a způsoby, jak tyto památky chránit a udržovat. Konkrétně se budu zabývat zejména ekonomickou stránkou věci. V práci zmíním i právní normy, které se péče o památky týkají.

Ve výzkumné části vymezím zkoumané území a zmapuji drobné církevní stavby v oblasti, provedu jejich fotodokumentaci, uvedu popis současného stavu, provedu srovnání památek v jednotlivých oblastech a u vybraného reprezentativního vzorku památek provedu již zmíněné srovnání v období let 2012-2015, z čehož následně vyplyne vývoj jejich obnovy. V závěru této diplomové práce zhodnotím výzkum a navrhu vhodnou propagaci drobných církevních staveb ve zkoumané oblasti.

² HÁJEK, T, BUKAČOVÁ I., *Příběh drobných památek: (od nezájmu až k fascinaci)*, 2001, str. 28

2.2. Metodika

Tuto diplomovou práci zpracuji metodou sběru dat, studiem dostupných pramenů, pozorováním, osobními sděleními, komparací, informacemi z internetových stránek, osobními zkušenostmi, a studiem dostupných archivních dokumentů.

Dále v rámci diplomové práce provedu terénní výzkum, fotografickou dokumentaci památek, jejich podrobný popis a zhodnocení současného stavu.

Budu se zabývat hypotézami:

- Zda je o sakrální stavby postaráno s péčí řádného hospodáře,
- zda lze na památky nahlížet jako na ekonomické zdroje,
- zda vlastníci památek čerpají finanční prostředky z nějakých dotačních titulů,
- zda jsou drobné památky propagovány a zda je propagace dostatečná,
- zda jsou sakrální stavby registrovány jako památky v rejstříku ÚSKP.

I. Teoretická část

3. Historie a vývoj výstavby drobných sakrálních staveb.

Při popisu historického vývoje považuji za důležité určení počátku, od kterého se bude popis vývoje ubírat. V této práci jsem za počátek zvolil 9. století, kdy Karel Veliký započal s rozšiřováním křesťanství, tím, že nechal budovat na důležitých místech, zejména pak křižovatkách různé kříže.

„Prastarý symbol kříže v mnoha obměnách ztvárnění se stal součástí křesťanského myšlení. V životním prostoru společnosti, která je oprošťována od náboženského nazírání, roste význam symbolu a získává na emotivní působivosti. V takovém okamžiku má rozhodující význam právě výtvarné pojednání symbolu, jež může být navíc umocněno jeho situováním“³

³ URFUS, V.; VÍT, J.; WIESER, S.: *Kamenné kříže Čech a Moravy*, 2001, str. 15

Kříže, jež byly tehdy stavěny, se nedochovaly do dnešní doby z jednoho prostého důvodu, kterým byl použitý materiál na jejich stavbu. Pro jejich výrobu se nejčastěji využívalo dřevo, které nemohlo odolávat povětrnostním vlivům ani vandalům.

Původní vystavěné kříže ze dřeva podléhaly velmi rychle povětrnostním vlivům a co hůř, byly vystaveny vandalismu pověřčivých osob. Dřevem z křížů byly vykuřovány světnice i chlévy proti nemocem, pádům a uřknutím dobytka. Třísky z křížů posloužily i k dalším pověrečným praktikám.⁴

To si uvědomili i naši předci a z tohoto důvodu začali používat ve 13. století odolnější materiál, kterým se stal kámen, a kříže do kamene tesali. V 16. století se začaly drobné sakrální památky rozšiřovat a došlo k výstavbě dalších křížů, různých Božích muk a dalších objektů, kdy se tento trend udržel až do 20. století.

Každá z tehdy známých společností drobné sakrální stavby využívala k jiným účelům, které byly rozličné u každé z nich. Jedni je využívali k rituálům, týkajících se koloběhu ročních období a další se u takových staveb věnovali modlení či rozjímání. Modlení u památek se věnovali zejména poutníci. Zmíněné památky ale dříve posloužily i k mnohem prozaičtějším způsobem, v 16. století byly využívány hlavně jako orientační body v krajině, kdy se toto osvědčilo zejména v zimním období, kdy byly zasněžené cesty.

K první větší změně došlo ve 12. století, kdy tehdejší pohanská krajina byla postupně zaplněna stavbami Božích muk a křížů a silně se projevila snaha změnit tehdejší pohanské tradice za novější křesťanské, což posílil i stav, kdy na různé stromy byly zavěšovány svaté obrázky. Tyto byly k vidění zejména u vodních zdrojů, tedy lesních studánek i pramenů řek a potoků.

Na přelomu 16. a 17. století se v krajině projevilo luteránství, které bylo charakteristické malou okázalostí různých obřadů a jejich skromností. V drobných sakrálních stavbách se to projevilo tím, že byly odstraněny oltáře, sochy nahradili jednoduchými kazatelny a navíc byl cítit vyšší tlak na celkové snížení počtu drobných sakrálních staveb.

⁴ SCHEYBAL, J. V. SCHEYBALOVÁ J., *Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů v Severních Čechách*, 1985, str. 226

K dalšímu velkému rozmachu drobných sakrálních staveb a hlavně uvědomění si jejich důležité role obyvateli došlo v době vlády Marie Terezie, která byla sama katoličkou. Nechala poprvé vzniknout obecně platné předpisy, které se týkaly ochrany drobných sakrálních staveb. V době Baroka se postupně začaly objevovat kaple, poutní místa, kostely a všechny tyto drobné stavby, měly velký vliv na ráz krajiny. V dobách blízkých romantismu se sakrální stavby začali dostávat do povědomí našich předků coby historické památky. Začínají se utvářet různé soupisy památek a to zejména v oblastech, které byly na výskyt drobných sakrálních staveb bohaté. Za důležité považují i zmínit to, že v této době vznikl Klub Českých turistů, pro který byly drobné sakrální památky velice významné, využití pro ně měli v oblasti orientace a stavby ta posloužili jako orientační body v krajině. Z tohoto důvodu jim klub také věnoval patřičnou pozornost.

V dalších etapách naší historie docházelo k velkému ničení drobných památek a to zejména díky velké průmyslové revoluci, bezohledné a rychlé výstavbě a také kolektivizaci v zemědělství. V této době platilo, pokud měla památka štěstí, byla přesunuta. V horším případě byla nenávratně zničena. K mnohem masivnější výstavbě došlo po 2. světové válce, kdy došlo i ke spojení celých lánů polí, rozorání mezí a spojování cest. Mnohým drobným památkám se nepodařilo do dnešních dní přežít i z ideologických důvodů, protože náboženství nebylo v zájmu tehdejších vlád podporovat.

V tomto období bylo zničeno nesrovnatelně více drobných staveb, než v době josefínských reforem, obdobné škody způsobily snad jen husitské války. Ničení památek v průběhu oněch 40 let zasáhlo všechny typy drobných sakrálních staveb.⁵

Po revolučním roce 1989 lze již zaznamenat změny v pohledu obyvatel na drobné sakrální stavby, začali být patrné snahy o jejich obnovu a vzniká dlouhá řada dobrovolných sdružení k ochraně kulturního dědictví. Jako pozitivní by se dal v současnosti považovat i zájem obcí, obecních úřadů a jejich představitelů, kteří mají snahu tyto drobné sakrální stavby obnovovat a stejně tak je patrná i snaha obnovit kulturní tradice na venkově.

⁵ VALENČÍK M., *Ohrožené památky*, 2006, str. 5

4. Historie vývoje ochrany památek

Počátky zasahují do doby, kdy vydávají c. k. místodržitelství orgány pokyn k vedení pamětních kronik a pamětihodností. Církev si totiž v této době uvědomuje, že je vlastníkem řady pamětihodností i mimo kaple a kostely, které je třeba evidovat. Evidence je důležitá zejména z důvodů zajištění prostředků na jejich opravy a údržbu. Hlavním úkolem takových soupisů však bylo zjistit kdo je majitelem a toho zavázat, případně jeho potomky k údržbě takové památky. Soupisy byly úkolem kněžích jednotlivých farností, ale výsledky jejich práce byly závislé na jejich pečlivosti.

V roce 1850 vznikla c. k. ústřední komise, jejíž úkol bylo zkoumání a zachování drobných stavebních památek. Dokumentaci památek tentokrát v jednotlivých okresech dostali na starost památkoví konzervátoři. Ministerské nařízení však nebylo dodržováno a po čase se na něj zapomnělo. Také z tohoto důvodu vydal Zemský národní výbor oběžník, kde opět upozornil na ochranu památek a její důležitost. Tento oběžník se později stal prvním tematickým návodem pro evidenci drobných památek.

V roce 1912 zahájil činnost c. k. zemský úřad památkový pro Království české, který se stal po 1. světové válce Státním úřadem památkovým v Praze. Tento úřad si s ministerstvem školství a národní osvěty vyhradil právo přichystat památkový zákon, což však nebylo dosaženo. Systém státní památkové péče v Československu pak navázal na stávající zákony a předpisy rakousko-uherské monarchie.

K roku 1919 je datován vznik Státního ústavu pro fotografování, měření a odlévání památek – který se později nazýval Státní ústav fotoměřický, jeho úkolem bylo odborné vyměřování, kreslení, fotografování a odlévání památek na území naší republiky. Úkolem tohoto úřadu bylo mimo jiné sestavit seznam všech památek. V letech 1937 a 1938 začaly přípravy na velký soupis památek. Okupační úřad v Praze ale v roce 1939 rozhodl, že vydání tohoto seznamu omezí pouze na území tehdejšího protektorátu.

Ve druhé světové válce byla státní památková péče svěřena pod dozor úřadu německého státního sekretáře. Když válka skončila, byly zrušeny všechny změny, které byly provedeny v průběhu okupace. Po roce 1945 přešlo na podkladě konfiskačních dekretů do vlastnictví státu velké množství památek, ale neexistoval v této době žádný orgán k jejich ochraně. Na počátku poválečného období se tohoto úkolu zhostilo přímo

Ministerstvo školství, později byl Českou národní radou zřízen Zemský národní výbor v Praze a byl zřízen Sekretariát pro evidenci a záchranu památek písemných, historických, uměleckých a přírodních. Poválečná doba si vyžádala provést soupis památek zejména z důvodu ověření aktuálního stavu národního kulturního dědictví a tak Zemský národní výbor v Praze vydával pokyny řádně nejmenovaným konzervátorům. Později se Státní památkový úřad v Praze i jeho pobočka v Brně změnila na jeden Státní památkový ústav, jehož úkolem bylo odborně pomáhat s památkovou péčí a kromě toho měl tento ústav památky i vhodně propagovat.

V roce 1957 byly vydány Umělecké památky Čech a objevili se názory, které chtějí, aby se do ochrany památek zapojil hlavně stát a konkrétní památky chránil zvláštním, k tomu určeným zákonem. Tímto zákonem se později stal zákon č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách, který byl schválen 3. května 1958. To byl počátek příprav státního seznamu památek.⁶

5. Památky jako prvky v krajině

Drobné památky nejsou z tohoto pohledu jen obyčejné stavby, které mají evidenční čísla, jde také o stavby, které mají jinou hodnotu. Pro nás jsou tyto památky hodnotné z jiných pohledů. U některých by se dokonce jen těžko hledal vlastník. Památkami jsou nazvány stavby, které zde pro nás zanechali naši předci a nikoho z nás ani nenapadne zpochybňovat jejich kulturní nebo historickou hodnotu. Nezpochybnitelné je i to, že takové památky tvoří krajinný ráz.

„Pohled na romantickou krajinu z vysokého místa, navíc korunovaného hradní zříceninou, patří k těm nejčistším a nejušlechtlejším požitkům pozemského života“⁷

V Ústeckém kraji, který je sám o sobě specifický rozsáhlou výstavbou energetických děl, došlo k tomu, že zde byla nepřiměřeně změněna krajina, v níž památky vznikaly. V mnoha případech drobné památky tyto změny nepřežily. V některých oblastech docházelo dokonce k zániku celých vesnic a ne vždy byly památky z nich zachráněny a přestěhovány jinam.

⁶ SLABÝ J., *Kaplička na návsi, křížek v polích*, 2006, str. 16

⁷ HEBER, F. A., *České hrady, zámky a tvrze II, Severní Čechy*. [přeložila, úvodní studii a poznámkovým aparátem opatřila Irena Bukačová, 2006, str. 7

Co se týká území Terezínska, Budyňska a Libochovicka, patří tyto oblasti do Litoměřické diecéze. V meziválečném období byla v této diecézi silná převaha německého obyvatelstva. Jako jediná měla tato diecéze sídelního biskupa německé národnosti, což bylo hlavně z důvodu zmíněné převahy německého obyvatelstva. Po mnichovských jednáních z konce září 1938 převážnou část diecéze i s rezidenčním biskupským městem zabralo Německo.⁸

Z uvedeného vyplynulo, že na stavu a dochování památek, se podepsala zejména výměna obyvatelstva ve velmi krátké době po skončení druhé světové války a vztah nově nastěhovaných obyvatel k památkám spjatým s předchozími obyvateli, nebyl vždy pozitivní, což se v péči, která byla památkám věnována, velmi silně projevilo.

6. Vymezení pojmu drobné sakrální stavby

Pojem drobné sakrální stavby stejně jako drobné památky není nikde přesně definován. Neexistuje tedy žádná právní norma, která by definovala co je to konkrétně drobná sakrální stavba nebo drobná památka. Nicméně lze analogicky tento pojem odvodit z mnoha různých pramenů, kdy za důležitý považují zmínit zejména zákon č. 71/1994 Sb. O prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty, ve kterém se lze setkat s pojmem "*drobná exteriérová architektura*" a ve své příloze č. 1 části XVII uvádí: "*1. drobná exteriérová architektura, např. kapličky, zvoničky, boží muka, polní a smírčí kříže, jejich součásti a fragmenty*"⁹. Z tohoto lze usuzovat na to, že i když nikde není oficiálně používán pojem drobná památka či drobná sakrální architektura, tyto pojmy se do povědomí obyvatelstva vžily a jsou tak většinou i vnímány. Problematika drobných sakrálních staveb není jenom lokální v tom kterém regionu, ale zahrnuje celou Českou republiku, která je na drobné památky velmi bohatá. Hojně lze tyto stavby nalézat i u našich sousedů, například na Slovensku, v Německu, Francii a dalších.

7. Typologie sakrálních staveb

V popisovaném regionu Terezínska, Budyňska a Libochovicka, které se nacházejí v okrese Litoměřice, v prvé řadě každého upoutá, a to ať jde o historika umění, památkáře,

⁸ BOHÁČ, Z. *Atlas církevních dějin českých zemí*, 1999, str. 23

⁹ Zákon č. 71/1994 Sb. *O prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty*

tak i pozorného kolemjdoucího na drobných památkách neobyčejně vysoká výtvarná kvalita památek v kraji, která se týká naprosté většiny z nich. Mnoho drobných památek je zdobeno nejen doprovodnými sochami, ale i velmi kvalitními reliéfními scénami. Velice výstižně popsal J. R. Tesař Litoměřicko takto: „*Nádherný kus země je naše vlast – Čechy. Ale nejkrásnější díl tohoto klenotu je beze sporu litoměřický kraj, který ne neprávem od starodávna rájem a zahradou Čech je nazýván.*“¹⁰

Za povšimnutí stojí i v kraji nebývale vysoký počet a různé typy drobných památek v porovnání s ostatními kraji. Ke srovnání uvádím úryvek textu: „...*v celém Ústeckém kraji byly zjištěny informace k 301 mariánským, trojičním a dalším světeckým sloupům a pilířům. Takový počet převyšuje dosud na památky tohoto druhu nejbohatší kraje více než třikrát. Navíc z archivních podkladů vyplývá, že takových památek se na uvedeném území nacházelo ještě v nedávné minulosti o mnoho více.*“¹¹

7.1. Kamenné kříže, smírčí kříže, křížové kameny

Kříž je mezi drobnými sakrálními stavbami nejvíce zastoupený artefakt, který má a vždy měl pro náboženství výjimečný význam. Pokud je něčím zdoben, v převážné většině případů je zde znázorněno ukřížování Ježíše Krista, tzv. krucifix, někdy je motivem jiný světec, např. Panna Marie nebo sv. Jan Nepomucký.

Smírčí kříž bývá kamenný kříž vystavěný nejčastěji v místě, kde se stal nějaký zločin, tragická událost případně neštěstí. Ve středověku se často při trestání provinilců uplatňovalo tzv. smírčí právo, kdy odsouzenému byl uložen úkol, kterým mohl odčinit svůj zločin. S pomocí svých příbuzných si obstaral tzv. "rukojemníka", hledat mohl mezi bohatými lidmi, a ten se pak zaručil za odsouzeného. S takovým odsouzencem se poté sepsala smírčí smlouva, podle které musel odsouzenec vyplatit rodině zavražděného velkou částku peněz a kromě toho musel také do nejbližšího kostela donést několik liber vosku, dále musel zůstat tři týdny tzv. "v pokoře" a co bylo nejdůležitější, musel na místě vraždy vystavět kamenný kříž. Nejvíce křížů se také stavělo u starých zemských cest jako různá znamení. Byly stavěny nejčastěji na křižovatkách a u odboček do vesnic.

¹⁰ TESÁŘ, J. R., *Litoměřicko obraz vlastivědný: s 54 vyobrazeními*, 1926.

¹¹ ADAMCOVÁ, K., a kol. *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Ústeckém kraji*, 2012, str. 461

Obdobným symbolem jako kříž, je i křížový kámen, což znamená, že je kříž vytesán do kamene. S křížovými kameny se setkáváme také jako s upomínkou na prožité pohromy jako například morové epidemie, kdy křížové kameny měly střežit duše mrtvých pohřbených v hromadných hrobech. Kamenné kříže jsou staré i stovky let.

Dále je kříže možné rozdělit i na pamětní kříže, které se zasazovaly hlavně v 18. století na místa, kde někdo zahynul vlivem přírodních živlů, mohl jím být pád stromu nebo úder blesku. Na takovémto místě však mohl zemřít i člověk náhlou, ale přirozenou smrtí. Na těchto křížích bývá uvedeno jméno zemřelého, datum úmrtí a často i místo odkud pocházel.

Poslední kategorií členění křížů jsou hraniční kříže, které měly za úkol oddělovat majetek kláštera a jiných majitelů sousedících pozemků.

7.2. Křížové cesty

Křížová cesta, je výtvarně zpracovaný popis událostí často ve formě čtrnácti zastavení, které se podle starokřesťanské tradice udály v průběhu cesty Ježíše Krista od vynesení rozsudku popravitiště v Jeruzalémě – horu Kalvárii. Zastavení jsou seřazena následujícím způsobem:

1. zastavení: Pán Ježíš odsouzen k smrti.
2. zastavení: Pán Ježíš přijímá kříž.
3. zastavení: Pán Ježíš padá pod křížem poprvé.
4. zastavení: Pán Ježíš potkává svou Matku.
5. zastavení: Šimon Kyrenský pomáhá Pánu Ježíši nést kříž.
6. zastavení: Veronika podává Pánu Ježíši roušku.
7. zastavení: Pán Ježíš padá pod křížem podruhé.
8. zastavení: Pán Ježíš napomíná plačící ženy.
9. zastavení: Pán Ježíš padá pod křížem potřetí.
10. zastavení: Pán Ježíš zbaven roucha.
11. zastavení: Pán Ježíš přibit na kříž.

12. zastavení: Pán Ježíš umírá na kříži.

13. zastavení: Tělo Pána Ježíše snato z kříže.

14. zastavení. Tělo Pána Ježíše uloženo do hrobu.

Někdy se v úvodu Křížové cesty rozšiřuje o další zastavení „Poslední večeře“ nebo o zastavení „Vzkříšení“ v jejím závěru. V přírodě je často Křížová cesta znázorněna řadou kaplí, někdy božích muk a vede velmi často do kopce. V nejvyšším bodě Křížové cesty bývá umístěn kříž jako 12. zastavení a zbylá dvě zastavení jsou v jeho těsné blízkosti. V kostelech Křížovou cestu často znázorňují obrazy či reliéfní plastiky.

7.3. Boží muka

Za Boží muka se označují hlavně štíhlé sloupky, které jsou zhotoveny z kamene, nebo jsou zděné. Ve výjimečných případech mohou být i dřevěné. Tvar Božích muk vychází z představy sloupu, u kterého byl bičován Ježíš Kristus. Kamenný sloup je zpravidla zakončen tzv. lucernou a na vrcholu bývá umístěn kovový kříž nebo soška. První zprávy o existenci Božích muk se objevují ve 14. století a k nejstarším zachovaným kamenným exemplářům na území České republiky patří Boží muka datovaná do 15. století.

Boží muka představují místa určená k zastavení a pro modlitbu. Na území Terezińska, Budyňska a Libochovicka a vlastně i v celém Ústeckém kraji jsou velmi rozšířené. K nejstarším Božím mukám se řadí ta s kapličkovým nástavcem, s reliéfy znázorňujícími pašijové výjevy, nástavec nese sloup s jednoduchou bočníkovou hlavicí a hranolovým dřikem. Boží muka, která se dochovala do dnešní doby, jsou si ve všech případech, v celém kraji, formálně velice blízká a vznikala v poslední třetině 16. století. Tato Boží muka se stavěla většinou jako výraz soukromé zbožnosti podle cest nebo v jejich bezprostřední blízkosti, hlavně v těch úsecích cesty, které byly vyjímečné a měly velmi důležitý význam při orientaci v krajině. Dále se stavěla v místech, odkud se odkrývá výhled do dalšího úseku cesty případně těsně před ním. Objevovala se velmi často na okrajích městských i venkovských sídel, kde plnila úkoly jako hraniční kameny, současně bylo jejich funkcí i strážení. Nejstarší Boží muka v kraji vznikla ve druhé polovině 16. století, jejich stavba tehdy byla velmi rozšířená. V pozdější době, v průběhu první poloviny 17. století vznikla v některých oblastech kraje i další Boží muka, avšak na

vrcholku kapličkových nástavců se již objevují místo dřívějších křížů drobná sochařská díla.

Další názor, který vypovídá o vzniku Božích muk a lze se s ním setkat v literatuře uvádí, že jejich původ je často spojován se slovanskou liturgií, hlavně s cyrilometodějskými kříži a pravěkými pohřebišti. Tyto hypotézy se ale ukazují jako uměle vykonstruované a bez jakéhokoli historického zdůvodnění.¹²

7.4. Zvoničky

Zvoničkou se rozumí solitérní stavba, která slouží zejména k zavěšení zvonů. Zvoničky kromě náboženského významu mají i další důležitou funkci a to funkci signální. Zvoničky byly stavěny hlavně tam, kde nebyla postavena kaple.

Stavba zvoniček byla dříve i důležitou součástí protipožárních opatření. Od konce 18. století byla často zvonička součástí kovárny, nebo byla stavěna jen jako dřevěný rozdvojený sloupek s malou střechou. Rozdíl mezi zvoničkou a zvonící je patrný v tom, že zvonička není sama o sobě funkčně spjata s kostelem, ve výjimečných případech může souviset s kaplí, ale častěji byly stavěny zvoničky samostatně.

Vznik zvoniček v obcích se váže především k ohňovému patentu Marie Terezie, vydanému 21. srpna 1751. "Obsahovaly stavební příkazy a zákazy spojené s ochranou před ohněm"¹³ Obsahem samotného patentu je celkem třicet článků, ve kterých kromě nařízení zvonit, pokud vartýř vidí požár, mít zvonek v každé obci, bylo vydáno také nařízení nestavět domy těsně vedle sebe, mít na návsi malý rybníček a další. Patent byl ještě zpřísněn 24. ledna 1787 Josefem II., který zjistil, že vrchnost příliš toto nařízení nedodrhuje. Tento přístup se stal také důvodem veliké variability zvoniček, které se liší nejen teritoriálně a dobově, ale také podle majetkových možností vrchnosti.

Zvoničky byly různě tvořené, nejjednodušším typem obecní zvoničky byl zvonek zavěšený do koruny stromu, kterým býval nějaký mohutný strom vprostřed vsi. Později se stavby vyvinuly a začaly se stavět boudy okolo kůlu, které měly za úkol zvoníka a zvonek ochránit před nepřízní počasí, další výhodou byla v možnosti boudu uzamknout a

¹² FROLEC V., *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*, 1974, str. 212

¹³ VAŘEKA J., FROLEC V., *Lidová architektura*, 2. vydání, 2007, str. 224

samotná bouda zvyšovala stabilitu zvoničky. Postupem doby začala být velice důležitá i trvanlivost boudy a její vzhled, který jí měl reprezentovat. Z toho důvodu byly tyto boudy více či méně architektonicky a slohově provedeny. Takto stavěná bouda pak má kůl buď uvnitř, nebo na střeše.

7.5. Kapličky

Mezi drobné sakrální stavby je nutné zařadit i malé kapličky či větší kaple, jedná se o stavby v pravém smyslu slova. Pokud budeme pátrat po původu názvu Kaplička, tak nás pátrání zavede k latinskému slovu „capella“, což lze volně přeložit jako malý hrob. V tomto světle se tedy jedná o křesťanský památník, který je vystavěn nad hrobem mučedníka. Od opravdu velkých památek, kam se řadí např. kostely, se kaple liší jen svým měřítkem. Kaple a kapličky byly stavěny pod mohutnými stromy, hlavně lípami. Kapličky nejčastěji nechávala stavět zbožná vrchnost, bohatí měšťané případně místní sedláci. Stavěly se hlavně v lokalitách, kde dříve byl například kříž. Později na místech, kde byly stavěny kaple, vznikaly kostely, což je pohled na věc z druhé strany. Lidé, kteří dali kapličky vystavět, na sebe bývali neobyčejně pyšní, tuto činnost sami financovali z vlastních zdrojů a svědčí o tom soupisy z doby výstavby a po ní.

Kaple i kapličky slouží k uctění Boha, panny Marie případně jiných světců, v oblasti Terezínska, Budyňska a Libochovicka např. sv. Jana Nepomuckého či sv. Anny.

Z pohledu času a vývoje jsou kapličky nejmladší ze sakrálních památek a spadají do období protireformace na počátku 18. století. Nejvíce kapliček vznikalo po třicetileté válce v době tzv. rekatolizace Českých zemí. V pozdější době za vlády císaře Josefa II. byl velký počet kaplí a kapliček odsvěcen. Jedinou cestou pro záchranu těchto drobných staveb bylo vzít si stavbu za svou, aby byla zachráněna. Jinak byl její osud ponechán času či byly kapličky rozebrány a využity jako stavební materiál u jiných staveb.

I přes nepřízeň osudu nám zbylo kaplí a kapliček velké množství a v dobách romantismu se jim dostalo i obnovy. Kapličky lze rozdělit z obecného hlediska do dvou skupin a to kapličky uzavřené a kapličky otevřené. Jedná se o malý sakrální prostor, modlitebnu, která je převážně zděná z cihel nebo kamení, velmi často bývají tyto základní stavební materiály smíšené. Kapličky otevřené se nazývají kaplemi výklenkovými a jejich úkolem bylo přijímat projevy zbožnosti, když nebyla nutná přítomného kněze.

Výklenková kaplička má zpravidla čtvercový nebo obdélníkový půdorys. Výzdoba kapliček se týká osoby světce, pro kterého je kaplička zasvěcena. Kapličky uzavřené, občas se jim říká i prostorové, jsou z historického pohledu o něco mladší než dříve popsané kaple výklenkové. Půdorys je shodně také čtvercový či obdélníkový, ale zde není výjimečností ani kruhový, oválný nebo kombinovaný půdorys. Kapličky jsou zakončené jehlanovitou nebo cibulovitou kopulí. Kaplička může stát jak samostatně, tak může být součástí větší sakrální nebo i světské stavby. Do kaple se vejde jedna případně i více osob a interiér není tak okázalý jako u kostelů či chrámů. V kaplích se běžně nachází prosté vybavení a můžeme se velmi často setkat i s tím, že je její součástí i zvonička.

7.6. Mariánské, Svatotrojiční a světecké sloupy

Sloupy Panny Marie a Nejsvětější Trojice jsou dva základní typy samostatně stojících sloupů s křesťanskou tematikou. Často jsou označovány jako sloupy morové. Jejich stavba se rozšířila v katolických zemích hlavně v 17. a 18. století a sloupy se staly jedním z nejvíce viditelných znaků barokní architektury. Mariánské sloupy byly stavěny pro slávu Panny Marie jako díky za ukončení morových epidemií nebo pro jinou významnou pomoc. Účelem dalších sloupů, konkrétně Nejsvětější Trojice byla oslava víry a celkově církve.

Na morových sloupech se občas objevují další sochy světců. Obvykle je zde vyobrazen sv. Roch, který podle pověsti onemocněl při pomoci nakaženým během morové epidemie a uzdravil se jen díky své víře. Dalším z vyobrazovaných světců je sv. Šebestián, mučedník, který byl patronem lukostřelců. Ve středověku pak také převzal roli s morem spojovaného lučištníka Apollóna, jelikož lidé metaforicky srovnávali náhodně se objevující morové epidemie se střelami šípů z luku. Mezi další svaté, kteří jsou na sloupech vyobrazováni, patří sv. Barbora, jež je patronka umírajících, sv. František Xaverský, který měl mít dar uzdravovat a křísit z mrtvých.

Sloupy mariánské, Svatotrojiční či světecké jsou dominantami charakteristickými na náměstích mnoha měst. Takovéto sloupy jsou projevem barokní katolické kultury 17. a 18. století ve střední Evropě.

„Kamenné komparsy figur světců a přátel Božích symbolizují vzepětí ducha hierarchicky uspořádané společnosti, která si byla vědoma křehkosti a pomíjivosti pozemského života“.¹⁴

Rozlišit mariánské, morové a trojiční sloupy je často obtížné. Velké množství z těchto sloupů je například současně sloupem mariánským i morovým. Obecně však lze říci, že morové sloupy vznikly před, v průběhu a po epidemiích černého moru. Tyto epidemie se po Evropě proháněly v průběhu od 15. až do začátku 18. století. Oproti tomu mariánské sloupy jsou spojeny s mariánským kultem a vznikaly až do konce 19. století. V několika málo případech i na začátku minulého století.

Důkazem, že jde o morový sloup, je přítomnost několika svatých ochránců. V první řadě je to sv. Roch, který bývá ztvárněn jako muž v kněžském rouchu s berlou a psem. Dalším členem tohoto, proti moru chránícího týmu, byl sv. Šebestián, byl mimo jiné i patron umírajících. Sv. Šebestiána lze rozeznat podle toho, že je téměř nahý, připoutaný ke stromu a proboděný šípy. Další postavou, která může být znázorněna na morových sloupech, je sv. Rozálie, ta se vypořádává jako žena, která umírá v jeskyni.¹⁵

Putovat po morových sloupech však znamená vrátit se do temné minulosti, ve které statisíce lidí v celé Evropě umíraly na mor, chorobu, proti které nebyly známé léky. Morové sloupy tak tehdy měly funkci duchovního mostu mezi nebem a zemí. S jeho pomocí se k nebi vysílaly úpěnlivé prosby lidí, aby je a jejich rodiny mor nezasáhl.

Trojiční sloupy jsou zasvěcovány Nejsvětější Trojici, tedy Otci, Synu a Duchu svatému. Trojiční nauka je pro křesťanství nezastupitelná a velice důležitá. Víra v Trojici patří mezi základní znaky, podle kterých se rozlišuje náboženství, rozlišuje se tak, zda je nějaké náboženské společenství křesťanské, nebo je jiné. Příkladem může být to, že pro židovskou víru je Trojiční chápání Boha nepřijatelné.

7.7. Sochy, plastiky a sousoší

Socha, lze pro ní užít i název plastika je vytvořena technikou přidávací, kterou je modelování či skulptura, což je naopak technika odebírající, tesání. Jedná se samostatné

¹⁴ Internetové stránky <http://katolicka-kultura.sweb.cz> (15.3.2015)

¹⁵ Internetové stránky <http://www.czecot.cz> (16.3.2015)

trojrozměrné dílo, které je vytvořeno sochařem, lze nazvat i jako dílo umělecké. Socha svým tvarem či proporcemi vychází z postavy člověka, což ale nemusí být pravidlo a to hlavně v moderní době. Více soch, které jsou sestaveny tak, aby působily jako celek, se nazývají sousoší. K výrobě se používají různé materiály, jsou jimi keramika, různé druhy kamene, bronz, dřevo apod. V oblasti Libochovicka, Budyňska a Terezínska jsou sochy převážně pískovcové.

8. Památky z právního pohledu

Každá z památek, i drobná sakrální architektura, stejně tak jako každá nemovitost, má svého konkrétního vlastníka. Tohle samo o sobě vůbec nemusí být důležité do té doby, než někdo z těchto vlastníků začne uplatňovat svá vlastnická práva, nebo naopak, než začne někdo vyžadovat na vlastníkově, právě z toho titulu, že je vlastníkem konkrétní věci, aby něco konal či strpěl, protože jako vlastník nese svůj díl odpovědnosti.

Dříve než začnu řešit věci vlastnictví a problém staveb, které nejsou zapsány jako nemovitosti v katastru a dříve než uvedu slovo účetnictví a daňový odpis, je důležité připomenout, že si musí každý uvědomit, že je schopen sám natřít Boží muka, která má za domem, osekát jejich okolí a dbát, aby nebylo plné náletů a odpadků. Dříve než nahlédneme do výpisu z katastru, musíme si všichni uvědomit, že tento kout „ tak nějak“ patří nám.¹⁶

8.1. Ochrana drobných památek v České republice

Ochrana kulturního dědictví, je zaručována už v základním zákoně naší země, jedná se o zákon č. 1/1993 Sb. Ústava, který ve své poslední části preambule obsahuje text: „...*odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství, odhodláni řídit se všemi osvědčenými principy právního státu, prostřednictvím svých svobodně zvolených zástupců přijímáme tuto Ústavu České republiky*“¹⁷.

Na tento zákon volně navazuje i ústavní zákon č. 23/1991 Listina základních práv a svobod, která zaručuje památkám také určitou ochranu a to v čl. 11 listiny v odstavcích

¹⁶ ŠTOGR J., *Kaplička na návsi, křížek v polích*, 2006, str. 65

¹⁷ Zákon č. 1/1993 Sb., *Ústava České republiky, Preambule*

1 a 3. „ odst. 1), Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Dědění se zaručuje. odst. 3), Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.“¹⁸, tedy v případě, že se památka nalézá na seznamu kulturních památek, vztahuje se na ní ochrana právě v článku 11, odst. 3), Listiny základních práv a svobod.

Pokud nastane situace, že památka v seznamu kulturních památek není uvedena a její vlastník o ní neprojevuje zájem, je místní samosprávou zajišťována alespoň částečná ochrana a to podle ust. § 135, odst. 2), zákona č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu., který uvádí: „*Stavební úřad nařídí vlastníku stavby provedení nutných zabezpečovacích prací, jestliže stavba svým technickým stavem ohrožuje zdraví a životy osob nebo zvířat, není-li nutné ji neodkladně odstranit.*“¹⁹. Množství drobných sakrálních staveb není nikde uvedeno, jejich vlastníci o ně neprojevují žádný zájem a obce jsou pro památky jediná spása. Památky se po těchto zásazích stávají záležitostmi veřejné péče.

Ochrana movitých kulturních památek je ale pro všechny občany a obyvatele České republiky stanovena zákonem č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči, kde jsou v jednotlivých ustanoveních přesně uvedeny povinnosti všech, kteří svou činností ovlivňují ochranu movitých kulturních památek. Zákonem č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči, často nazývaný jako památkový zákon jsou stanoveny kritéria, po jejichž splnění se prohlašují věci za kulturní památky případně národní kulturní památky. Součástí tohoto zákona je i ochrana a užívání památek, povinnosti vlastníků a obnova památek. Zákon umožňuje poskytnout vlastníkům památek příspěvek na zachování a obnovu kulturní památky až do výše 90% celkových nákladů.²⁰, čímž lze vlastníkům významně ulehčit plnění povinností.

Kromě zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, se památkovou péčí zabývají i další zákony a to zákon č. 101/2001 Sb., o navrácení nezákonně vyvezených

¹⁸ Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., Listina základních práv a svobod

¹⁹ Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)

²⁰ zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči

kulturních statků a zákon č. 71/1994 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty. Naše republika je dále vázána i právními předpisy mezinárodního práva a to hlavně konkrétně těmito:

Evropská úmluva o krajině (č. 13/2005 Sbírky mezinárodních smluv)

Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy (č. 99/2000 Sbírky mezinárodních smluv)

Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy (č. 73/2000 Sbírky mezinárodních smluv)

Druhý protokol k Haagské úmluvě na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu z roku 1954 Haag (č. 71/2007 Sbírky mezinárodních smluv)²¹

Další prameny, zabývající se právní ochranou památek lze nalézt na internetových stránkách ministerstva kultury, kde se právní předpisy nacházejí vždy v platném, tedy aktuálním znění. Kromě shora uvedených právních norem se problematiky týká i množství usnesení vlády ČR a množství vyhlášek a výnosů ministerstva kultury.

Zákon také stanovuje, že Ústřední seznam kulturních památek povede Národní památkový ústav. Veřejně je přístupný i elektronický seznam nemovitých kulturních památek a národních kulturních památek. Seznam kulturních památek si ve svém územním obvodu vedou i krajské úřady, městské úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností.

8.2. Práva a povinnosti vlastníků památek

Ochrana a užívání kulturních památek vlastníky je upravena v § 9 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, kde je stanoveno, že vlastníci památek mají povinnosti na vlastní náklady pečovat o zachování památek, udržovat je v dobrém stavu a chránit je před poškozením, odcizením nebo znehodnocením a to pouze takovým způsobem, který odpovídá podmínkám, uvedeným v zákoně. Povinnost pečovat o zachování kulturních památek má také ten, kdo takovou kulturní památku užívá. Organizace, ale i ostatní občané, i přesto, že nejsou vlastníky kulturních památek, mají

²¹Internetové stránky <http://www.mkcr.cz/> (22.3.2015)

povinnost si počínat tak, aby nezpůsobili památkám nepříznivé změny. Kromě zde uvedených povinností jsou vlastníci památek povinni nahlásit i každé poškození, ohrožení nebo změnu užívání. Další povinností je v případě prodeje, nabídnout památku nejprve Ministerstvu kultury, které má předkupní právo. Dále v ust. § 14 zmíněného zákona se zákon zabývá obnovou kulturních památek, v tomto ustanovení jsou uvedeny všechny povinnosti, které je třeba splnit před samotnou obnovou.

8.3. Daňové úlevy pro vlastníky památek

V této problematice kulturních památek existuje i nepřímá finanční pomoc od státu, která je určena vlastníkům kulturních památek, kdy jsou v přesně stanovených případech daňovými předpisy určeny daňová zvýhodnění případně osvobození od placení daní.

Podle zákona č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitosti, jsou osvobozeny od této daně takové stavby, které jsou kulturní památky, a vlastník na nich provádí nějaké úpravy. Osvobození od daně z nemovitosti trvá po dobu osmi let od doby vydání příslušného stavebního povolení. Od daní jsou také osvobozeny ty kulturní památky, které zpřístupnil vlastník veřejnosti a to na základě smlouvy mezi Ministerstvem kultury a vlastníkem pro výchovné a vzdělávací účely. Další úlevou pak může pro vlastníka být technické zhodnocení nemovité kulturní památky a podle zákona č. 586/1992 Sb. o daních z příjmu, uplatnit zvýšené odpisy.²²

Další podrobnosti k daňové problematice může vlastník získat v aktuálním znění na kterémkoliv pracovišti finančního úřadu, pro oblast Terezínska, Budyňska i Libochovicka je to finanční úřad v Litoměřicích.

9. Památky z technického pohledu

*„Každé lidské dílo je v průběhu času vystaveno chátrání a destruktivním zásahům.“*²³. Drobné sakrální stavby je nutno konzervovat a opravovat podle potřeby s hlavním cílem, kterým je zachovat je v jejich původním stavu a zachovat na nich co nejvíce z původních detailů, maleb a ozdob. Velmi často je třeba u takové opravy zajistit

²² Internetové stránky <http://www.npu.cz>.(30.1.2015)

²³ ŠTULC J., SUCHOMEL M., MAXOVÁ I., *Péče o kamenné sochařské a stavební památky*, 1998, str. 5

účast restaurátora. Před zamýšlenou opravou kulturní památky je vhodné zjistit všechny dostupné informace, které se této památce týkají. Je třeba precizně fotograficky, metricky i písemně zdokumentovat současný stav památky a vypátrat i vlivy, které jsou příčinou jejího současného stavu. Je zde očekáváno, že dojde k přesnému určení totožnosti památky, kterou je doba jejího vzniku, použitý materiál na stavbu, její autor a další podrobnosti. Tyto informace sepíše restaurátor do restaurátorské zprávy.

Přítomnost restaurátora je nutná u všech objektů, které jsou prohlášeny za kulturní památku, tyto památky jsou uvedeny v seznamu kulturních památek. Účast restaurátora u rekonstrukcí, kde není povinnost jej přizvat, je však vhodná hlavně proto, že se tím předejde ztrátě kulturních nebo historických hodnot nesprávně provedenými stavebními postupy.

9.1. Oprávnění k provádění restaurování, uznání odborné kvalifikace

Povolení k restaurování kulturních památek, může jednat o výtvarné dílo či umělecko-řemeslnou kulturní památku z minulých dob může získat občan - fyzická osoba, která je způsobilá k právním úkonům, je bezúhonná, zejména nesmí spáchat žádný úmyslný trestný čin, který souvisí s restaurováním. Činnost restaurátora se provádí pouze na základě vydaného povolení k restaurování, které vydává ministerstvo kultury pouze fyzickým osobám, které splní odborné předpoklady. Jak splnit tyto odborné předpoklady řeší ust. § 14a zákona č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči. Odbornou kvalifikaci uznává ministerstvo kultury a vede si o tomto svou evidenci.

9.2. Obnova a restaurátorství

Pokud chceme získat prostředky na opravu památky, je potřeba alespoň formálně prokázat vlastnictví této památky. Docílit zápisu v katastru, což je to jediné, co lze chápat jako nezpochybnitelné vlastnictví nemovitosti, není úplně snadné. Tímto se však octneme v kruhu, kdy vypluje na povrch to, že starost o některé věci, v našem případě památky, vůbec není jen věcí konkrétního vlastníka, ale v jistém smyslu slova jsou toto památky všech. Dárce poskytující prostředky na opravu ale chce vždy vědět, komu zhodnocuje majetek. Zejména to chce vědět stát jako dárce, když jde o finanční prostředky z veřejných zdrojů, tedy peníze nás všech. Stát se samozřejmě obává, aby se z těchto veřejných zdrojů neobohatil například vlastník, který není znám. Pro stát je tedy důležité

peníze darovat na konkrétní účet konkrétní osobě. To podstatné, co zahrnuje běžná péče o drobné sakrální památky je občas něco omýt, vymalovat, posekat. Je však třeba někde začít, začít třeba právě u nátěru dřevěné konstrukce křížů. Tohle všechno samo o sobě ještě není dárcovství, je to jen pochopitelná a běžná starost o památky, které nám něco dávají, a my si musíme uvědomit, že jsme na druhé straně jejich dlužníky. Toto lze ale aplikovat pouze tam, kde památka není jen torzo či ruina. Důležité přitom je, že se jedná o cílový stav a na to pamatovat. Takové památce bychom již neměli dávat nový charakter. Neměli bychom zapomínat ani na to, že opravou památky nic nekončí, ale je to počátek. Památky bychom měli průběžně a neustále udržovat v důstojném stavu.

Je to stav, ve kterém kříž či kaple přirozeně žije jako důstojné místo, které je spojeno s životy místních lidí, kteří toto místo obývají a mají rádi. Je potřeba dbát na to, abychom nepodlehli řečem, které dělají z památek nahraditelné „objekty“ a nutí nás uvažovat v souvislostech hromadění majetku a peněz, vlastnictví a směny. Nesmíme však zapomenout, že vlastnictví začíná až tam, kde ho někdo uplatňuje.²⁴

Ani po opravě památky by se na ni nemělo zapomenout a stále provádět drobnou údržbu, aby opět nedošlo ke zchátrání. Je nutné zabezpečit, aby se věci vrátily zpět do normálu, aby bylo běžné, starat se o drobné sakrální památky a to v krajině i na volně přístupných prostranstvích obcí.

Duchovní ani kulturní bohatství se nepřeneso samo o sobě, samozřejmě, nedědí se a ani není zapsáno v katastru nemovitostí nebo v jiném seznamu. Přechází tak, že vstupujeme do vztahů, do závazků. Nejen k lidem, ale i místům, i ke kapličkám a křížkům a drobným stavbám Božích muk.²⁵

9.3. Obecný postup při rekonstrukci památky

Zachování památek se dá zaručit pouze jejich obnovou, tou se může rozumět každá oprava, údržba nebo rekonstrukce. Tato obnova se netýká jen konkrétní památky, ale také jejího bezprostředního okolí. Pokud vlastník chce provést obnovu památky, je jeho povinností zažádat o závazné stanovisko příslušný Městský úřad. Tento úřad vydá

²⁴ ŠTOGR J., *Kaplička na návsi, křížek v polích*, 2006, str. 66

²⁵ ŠTOGR J., *Kaplička na návsi, křížek v polích*, 2006, str. 67

rozhodnutí v písemné podobě a vyjádří se v něm, zda jsou navržené úpravy přípustné. Vlastník památky pak musí projednat restaurátorský záměr s památkáři na příslušném územním pracovišti Národního památkového ústavu, kdy toto projednání záměru není zpoplatněno.

Při restaurování uměleckých a uměleckořemeslných děl je nutné, aby dílo provázela řádná dokumentace, která má podobu písemné zprávy, doplněné o plány, kopie, kresby a fotografie. Je potřeba zdokumentovat veškeré fáze restaurování a všechny použité materiály, postupy a metody.

Udělení povolení k restaurování podléhá podle položky 22 písm. c) přílohy zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích správnímu poplatku který činí 500,- Kč. Správní poplatek uhradí žadatel po výzvě Ministerstva kultury před vydáním povolení k restaurování. Pro zapsání do seznamu restaurátorů si Ministerstvo kultury vyžádá ještě souhlas se zpracováním osobních údajů žadatele podle zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů.²⁶

Příspěvek je poté poskytnut na základě odůvodněné, písemné žádosti vlastníka rozhodnutím, které je vydáno po provedeném správním řízení.

10. Památky z ekonomického pohledu

Náhled na problematiku kulturního dědictví a památkové péče je nutno provést interdisciplinárně, hlavně protože velká část památek vznikla mnohem dříve, než vědy, které se jimi nyní zabývají. Touto vědou je také ekonomie. Ekonomický pohled na památky je často prezentován pouze jako čisté poměrování nákladů a výnosů, jako by snad kulturní dědictví mělo ekonomu zaujmout pouze ve chvíli, kdy se na něm dá vydělat. Zde je nutno uvést, že ekonomickým zdrojem jsou památky v každém případě. Zdrojem jsou zejména v případě, že je umíme ocenit. Hledání možného využití památek, je proces, k němuž se může vyjádřit i ekonomie jako věda.

Ochrana, prezentace, zachovávání a přiměřené využití kulturního dědictví tvořeného v minulých dobách v jeho autentickém stavu a na původním místě v dochovaném prostředí pro další generace vychází z celoevropsky přijímaného standardu,

²⁶ Internetové stránky <http://www.mkcr.cz/> (27.2.2015)

že zachovávání kulturního dědictví je zájmem celé společnosti. Tento zájem je v současných moderních společnostech jednou z podmínek pro veřejné financování z rozpočtových prostředků státu, krajů, měst a obcí.

Kulturní dědictví je tvořeno naším památkovým fondem a je chápáno jako dědictví, jež nepřísluší jen současným generacím, které se nyní podílejí na jeho obnově, ochraně a současně přijímají jeho užitek. Je chápáno jako povinnost nás všech, toto dědictví ochránit a zachovat pro další generace jako odkaz minulosti a jako část národní historie a identity.

Ochrana kulturního dědictví je i vzhledem ke svému sociálně ekonomickému rozměru složkou života celé společnosti, která může podstatně přispět k vytvoření nových pracovních příležitostí, může přispět k podpoře kulturní turistiky, k rozvoji regionů a ke zlepšení kvality života osob obecně. Tento fenomén kulturních památek je přínosem také společenským a ekonomickým, protože vytváří společenské a ekonomické hodnoty.

Existují mnoho přístupů, jak tyto hodnoty zaznamenat. Jedním z prvních, kdo se snažil památkové hodnoty obsáhnout a kdo tvořil hodnotovou teorii pro oblast památkové péče, byl Alois Riegl. Jeho moderně pojatá soustava hodnot památek je odvozena hlavně od vnímání jedince a od jeho užitků. Původně tuto soustavu sestavil při zpracovávání podkladového materiálu k návrhu rakouského památkového zákona.

10.1. Alois Riegl a prvotní ucelená soustava hodnot památek

Alois Riegl (1858–1905)²⁷ byl nejen iniciátorem moderní vědy o umění, ale je s ním spojena i teorie památkové péče. Jeho spisy týkající se památkové péče představují zásadní část duchovního základu oboru.

Rieglovy poznatky jsou v naší zemi v rámci památkové péče stále živé. Obsah pojmu památka se již změnil a dokonce rozšířil, ale je zde stále patrná jistá podobnost mezi jeho pojetím památek a současným pojetím památkové péče. Některé z jeho myšlenek jsou stále platné a použitelné.

²⁷ Internetové stránky <https://dictionaryofarthistorians.org/riegla.htm> (2.3.2015)

Jeho hlavní prací je *Moderní kult památek*, jeho podstata a vývoj (*Der moderne Denkmalkultus. Sein Wesen und Entstehung*). Touto prací předal odborné veřejnosti ucelenou i historicky zdůvodněnou soustavu hodnot moderní památkové péče, která odmítá předchozí normativní hodnocení a restaurování památek. Jeho teorie umění velmi úzce souvisí s moderní teorií památkové péče.²⁸

10.1.1. Chtěné památky

Za chtěnou památku lze považovat lidské dílo, které je vytvořeno za účelem uchovat ve vědomí příštích generací stále živé jednotlivé skutky nebo osudy. Tvorba chtěných památek, které lze sledovat od doložitelných počátků lidské historie a péče o tyto památky, neustávají dodnes.

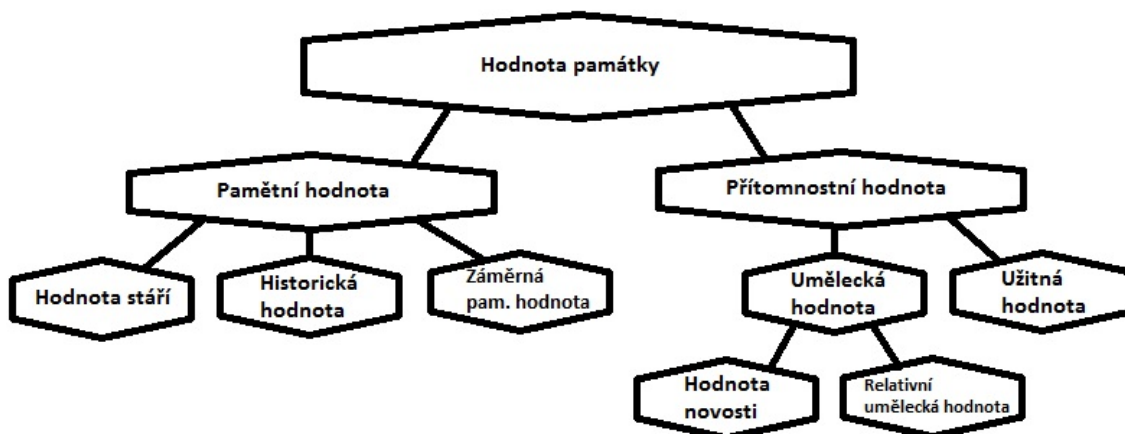
10.1.2. Nechtěné památky

Původci těchto památek jimi chtěli hlavně uspokojit své praktické potřeby, případně potřeby svých blízkých a často vůbec nemysleli na to, že ponechávají svým následníkům důkazy o svém uměleckém i kulturním životě a své tvorbě. Proto by nemělo být označení památka u takových děl myšleno objektivně, ale jen subjektivně.

Alois Riegl ve svém díle indukoval obecně dvě památkové hodnoty. **Pamětní hodnotu** popsal jako záměrnou hodnotu památek, historickou hodnotu a nakonec hodnotu stáří, **přítomnostní hodnotu** popsal jako hodnotu užitkovou a uměleckou, tuto uměleckou ještě rozdělil na hodnotu novosti a relativní uměleckou hodnotu.

Interpretace památkových hodnot Aloise Riegla souvisela s jeho rakouským filozofickým a ekonomickým myšlením. Jeho pojetí hodnoty stáří je paralela k hodnotovému subjektivismu rakouské školy ekonomického myšlení. Smyslem a významem památek není příslušnost k dílům samým z pohledu jejich původního určení, ale toto označení jim přikládáme mi sami.

²⁸ RIEGL, A., *Moderní památková péče*, 2003 str. 105

Obrázek 1, Hodnotový systém památek dle Aloise Riegla, vlastní sestavení autorem, 2015

10.1.3. Hodnota stáří

Hodnota stáří je úplným protikladem k nově vznikajícím dílům a její původní vzhled je rozpoznatelný hned na počátku. Projevuje se jakousi nedokonalostí a nedostatkem celistvosti, protože dochází k rozložení formy a barvy. Extrémním případem hodnoty stáří je podle A. Riegla ruina.

Hlavní předností hodnoty stáří je její schopnost oslovit všechny – vzdělané a nevzdělané, osoby, které umění rozumějí i nerozumějí. Rozeznat od sebe starou památku od nové dokáže i člověk bez vzdělání.

Pohledem hodnoty stáří není jejím zájmem zachovat památku v původním stavu. Hodnota stáří také vylučuje násilný zásah lidské ruky do současného stavu památky, nepovoluje jakékoli opravy či restaurování. Toto však nakonec musí vést k úplnému zničení památky.

A. Riegl také naznačil, že činnost přírody při rozkladu památek je tak pomalá, že v případě starých památek lze předpokládat, že nám po dohlednou dobu zůstanou zachované. Také zmiňuje proces vznikání, kdy památky, které zaniknou, nahrazují nové, které vyplňují mezery ve fondu památek.

„Z hlediska hodnoty stáří není potřeba usilovat o to, abychom pomocí lidské činnosti věčně zachovali památky takové, jak kdysi vznikly, nýbrž o to, abychom ukázali

věčný koloběh vznikání a odumírání. Tento cíl zůstane zaručen, i když v budoucnu na místo dnešních památek nastoupí jiné. ²⁹

Zde je možno vidět liberální přístup k ochraně památek a toto, řekněme „památkářské laissez-faire“ je spojeno s ekonomickým liberalismem v pojetí samo se regulující síly trhu, s významnou orientací na výkon a efektivnost³⁰, kdy uspějí pouze ty památky, které obstojí v konkurenčním prostředí. To znamená, že výkonově ziskovější nahradí neefektivní a ztrátové, které, pokud nejsou schopné konkurovat ostatním, zaniknou. Stejným způsobem, pokud ponecháme ochranu památek jen volné ruce trhu, zaniknou památky, které přestanou přinášet majiteli zisk, případně jinou formu užitku vzhledem k jím vynaloženým nákladům. Trh by se stal přirozenou selekcí a zachoval by pouze ty památky, které by z pohledu ekonomické hodnoty byly schopny vytváření dalších hodnot.

10.1.4. Historická hodnota

Historická hodnota pohledem A. Riegla reprezentuje konkrétní stupeň vývoje některé tvůrčí oblasti lidí. Tato hodnota je tím větší, čím je původnější celistvý stav památky, který měla bezprostředně po svém vzniku. Příznaky rozkladu, které jako hlavní součást hodnoty stáří, musí být z pohledu historické hodnoty eliminovány všemi dostupnými prostředky, neboť pro památku představují nežádoucí prvky. U historické hodnoty není důležitá konzervace stop stáří, ale zachování co nejméně zfalšovaného stavu pro následné umělecko-historické zkoumání. Zájmem historické hodnoty je tedy v maximální možné míře zachovat památky v jejich dnešním stavu.

Riegl upozornil, že obě konkurující hodnoty, tedy hodnota stáří a hodnota historická, stojí k sobě v obráceném poměru. Z toho plyne, že čím vyšší je historická hodnota, tím nižší je hodnota stáří. Hodnotě stáří jde o zpomalení, zatímco hodnotě historické o úplné zastavení rozkladného procesu.

²⁹ RIEGL, A., *Moderní památková péče*, 2003, str. 37

³⁰ FUCHS, K., *Mikroekonomie*, 2005, str. 45

10.1.5. Záměrná pamětní hodnota

Záměrná pamětní hodnota má od samého počátku vzniku památky přesně daný účel, kterým je zachovat vybraný okamžik neustále přítomný. Jejím základním požadavkem je restaurování, kterým si nárokuje si věčnou přítomnost a nepřetržité trvání díla. V pojetí Aloise Riegla je tvořena záměrná pamětní hodnota přechodem k přítomnostním hodnotám.

Charakterem záměrné pamětní hodnoty jako přítomnostní hodnoty je ale také to, že památka je ve většině případů legislativně chráněna před zásahy lidí, které by ji mohly zničit. Tato hodnota je ve zcela opačném gardu s hodnotou stáří, která se s takovými zásahy vůbec neslučuje.

10.1.6. Užitná hodnota

Užitnou hodnotu památky lze z pohledu A. Riegla identifikovat s užitnou hodnotou ekonomickou. Ekonomické statky stejně tak jako památky, slouží k uspokojení současných potřeb, běžně je ve svém životě využíváme, obchodujeme s nimi a přinášíjí nám užitek ve formě zisku či uspokojení dalších potřeb. V tomto smyslu tedy mohou posloužit i současné památky.

Užitné hodnotě je podle A. Riegla úplně jedno, jakým způsobem s památkou zacházíme, pokud se nedotkneme její existence a zachováme účel památky, pro který byla vytvořena. Jsou zde díla, která jsou obvykle využívána lidmi a která by mohla vypadat rušivě, pokud by postrádala využití, které nyní známe. Jen na památky, které nelze v současnosti využívat, jsme ochotni pohlížet čistě z pohledu hodnoty stáří, aniž bychom přemýšleli nad její užitnou hodnotou. Avšak u památek, které lze stále užívat, je náš požitek rušen.

Rozdíl mezi hodnotou užitnou a hodnotou stáří přichází podle A. Riegla v úvahu hlavně u těch památek, které se nacházejí na rozhraní mezi využitelnými a nevyužitelnými památkami, jinak lze říci, že mezi středověkými a novověkými. V takových případech bude nejspíš upřednostněna ta hodnota, jejíž ambice budou současně v souladu i s jinými hodnotami. V současné době bychom mohli namítat, že nejsou přiměřeně využity ani novověké památky.

10.1.7. Umělecká hodnota

Podle A. Riegla mají pro nás všechny památky uměleckou hodnotu tehdy, když tato hodnota odpovídá nárokům soudobého „uměleckého chtění“. Tato hodnota z hlediska uměleckého chtění je subjektivní, je závislá na potřebách a uměleckých požadavcích jedince. Z tohoto důvodu mohly být totožné památky v jednom dějinném období ničeny a zatracovány, v dalším naopak chráněny a obdivovány.

Každé nynější umělecké dílo by mělo znázorňovat dílo nově vzniklé, celistvé, a takové, že dosud nepodléhá rozkladu formy ani barev.

10.1.8. Hodnota novosti

Hodnota novosti je ve zjevném kontrastu s hodnotou stáří. Podle té, aby vyhověla nynějšímu uměleckému chtění, měla by být památka především zbavena veškerých stop stáří a měla by opět získat úplné ucelení formy a barev a tedy i novost právě vzniklého díla. Názor současné doby je takový, že od nově vzniklého díla je vyžadována nejen bezvadná celistvost formy a barvy, ale také stylu. Znamená to, že díla v dnešní době mají co nejméně připomínat díla starší. Hodnota novosti je především uměleckou hodnotou pro masu méně vzdělaných či nevzdělaných lidí. Většinový názor je ten, že pouze to, co je nové a celistvé je krásné. V kontrastu je relativní umělecká hodnota, která je naopak oceňována spíše esteticky vzdělanými lidmi.

10.1.9. Relativní umělecká hodnota

Uměleckou hodnotu shledal A. Reigel relativní, jelikož nepředstavuje nic objektivního ani trvale platného a podléhajícího neustálé změně. Tato hodnota umožnila, aby stará díla našich předků nebyla ceněna jen jako svědectví o překonání přírody silou tvořivosti lidstva, ale také pro své osobité pojetí, pro svou formu a barvu.

Riegl rozlišil dvě hodnoty a to, pozitivní a negativní hodnotu. V případě, že je relativní umělecká hodnota pozitivní, tak památka uspokojuje pojetím, formou a barvou naše nynější umělecké chtění. Pozitivní přístup většinou vyžaduje, aby památka byla zachována ve zděděném stavu. Někdy ale může být žádoucí její restaurování.

Naopak v negativní podobě relativní umělecké hodnoty nejsou památky pro nynější umělecké chtění bezcenné, ale jsou mu přímo nepřijemné. Tato nepřijemnost,

protivnost, ošklivost památky z pohledu nynějšího uměleckého chtění přímo vedou k požadavkům na její záměrné zničení. V dnešní době, ale může jen výjimečně dojít k situaci, že by památka byla zničena jen kvůli své relativní umělecké hodnotě. V památkové péči však nelze opomenout ani takovéto negativní pojetí relativní umělecké hodnoty, zejména proto, že v případě rozporu s jinou přítomností hodnotou ať užitnou nebo novosti, může právě tato negativní relativní umělecká hodnota podstatně přispět k tomu, že tento rozpor bude rozhodnutý ve prospěch hodnoty stáří.

Význam památky v současnosti není podložen jednoduchou a kompaktní hodnotou, kterou je možné snadno definovat, naopak má významem velice komplikovanou hodnotovou strukturu a jednotlivé faktory jsou vůči sobě ve složitých dynamických vztazích a dokonce někdy mají až protikladnou povahu. Tato pluralita hodnot památek se ani zdaleka nevyčerpá pouze dualitou památek chtěných a nechtěných.³¹

10.2. Koncept ochrany památek

V českých zemích měla teorie moderní památkové péče A. Riegla ohlas, dokonce byl větší než v samotném Rakousku. Velmi rychle zastínil nejprve častěji citované studie Georga Dehia. Myšlenky Aloise Riegla v českých zemích šířili jeho žáci. Památkářství nebylo rozmarem nebo zálibou jednotlivců, ale bylo založeno na zákonech vývoje lidského ducha.

Nejvěrnějším zastáncem památkové péče Aloise Riegla se stal Zdeněk Wirth. Jeho zásluha byla, že Rieglovy myšlenky převzal už okolo roku 1905 Klub Za starou Prahu.

Česká památková péče používala konzervační analytickou metodu péče o památky, pietně zachovávající dochovaný stav památky dokládající nebo dokumentující její evoluci a vyžadující provádění nových doplňků v soudobém stylu. Vycházela z požadavků, které formulovali G. Dehiem, H. Tietzem a M. Dvořák.

³¹ Zprávy památkové péče 56/1996/7-8, str. 207-208

10.3. Moderní teorie hodnoty památky

Nynější, tedy moderní doba více než k pojem památka užívá termín kulturní dědictví. Pojem kulturní dědictví více zdůrazňuje moderní ekonomický přístup k památkám jako k cennému dědictví, které by mělo být předáváno.

Ekonomika památek má specifické postavení v oboru ekonomiky kultury. Statky kulturního dědictví mají společné vlastnosti s dalšími kulturními statky, hlavně se jedná o jedinečnost a vnímání památek jako veřejných statků. Také se od ostatních kulturních statků liší životností a nevratností, kupříkladu pokud historické budovy přetvoříme nebo zničíme, nemohou být obnoveny do jejich prvotní podoby. Z tohoto pohledu je ekonomie, jež se zabývá kulturním dědictvím velice blízká environmentální ekonomice. Obě mají společný zájem na trvalé udržitelnosti a mezinárodní poptávce, která lze spojovat s turistickým ruchem.

V posledních letech se rozvinula odborná literatura týkající se kulturního dědictví a péče o něj. Mnoho podnětů lze nalézt v zahraniční literatuře, která se liší, co se pojmů týče, ale i tak nám může nabídnout významné informace, jak lze postupovat při obnově památek. Ač se středoevropské tradice užívají v naší památkové péči i v současnosti, stále významněji se dnes prosazuje mezinárodní spolupráce. Postupy a metody, které jsou užívané v cizích zemích, přestávají být pouze národní záležitostí. Z tohoto důvodu se i my můžeme podívat na zahraniční teorii a praxi jako na vzor a vzít si to, co by mohlo naší památkové péči pomoci k jejímu efektivnějšímu výkonu v oblasti kulturního dědictví.

Pro příklad zahraničního pojetí kulturního dědictví jsem si vybral francouzského a italského autora a popíši jejich pohledy na hodnoty památek. Francouzský autor je konkrétní v definicích památkových hodnot, Italský pak pojal pojem hodnota obecně, nicméně i jeho výklad je pro pochopení významu památkových hodnot užitečný.

Francoise Benhamou³² uvádí, že existuje několik mezi sebou nezávislých hodnot památek.

Tržní hodnota podle něj zahrnuje možnost pronájmu památek a z toho plynoucí získání majetkové renty. Tato hodnota se velmi liší od vědecké hodnoty, kde je památka

³² BENHAMOU, F. *Heritage, In Towse*, str. 257

předmět zkoumání a hodnoty významové, která zastupuje společenský nebo kulturní význam dědictví a také estetickou hodnotu památky. Památka má dále hodnotu volby a hodnotu existenční. Hodnota volby je dána tím, co je vlastník ochoten zaplatit, aby si uchoval možnost mít z památky užitek v budoucnosti. U existenční hodnoty dosahují jednotlivci užítku už z pouhé existence kulturního statku, které nejsou přímo spotřebovávány.

Arjo Klamer³³, hovoří o hodnotě kultury tak, že uvádí, že obě „hodnota“ a „kultura“ mají více významů a z tohoto důvodu má pak pojem „hodnota kultury“ různé formy interpretace a představuje nejméně čtyři pojetí.

Ekonomická hodnota. Tato interpretace zahrnuje program ekonomie umění, která se zabývá návratností investic do kulturních statků, ekonomik kulturního dědictví, elasticitou poptávky po kulturních statcích, ekonomickým dopadem vládních subvencí do umění a dalšími tématy. Touto linií přístupu se ubírají ekonomové, pokud přistupují ke světu kultury.

Hodnota ve společenském a kulturním smyslu. V tomto pojetí se zaměřuje na ostatní hodnoty, které jsou odlišné od hodnot ekonomických a jedná se např. o hodnotu národní pýchy a identity, která může být vyvolána monumentální stavbou. Společenské hodnoty mají svou roli v diskusích ohledně podpory kultury a subvencí, kdy se argumentuje tím, že umění zlepšuje integraci menšin, má význam ve vzdělávání a je prospěšné pro osobní rozvoj. Kromě těchto společenských hodnot, mohou mít kulturní statky také estetický, sakrální nebo duchovní význam. Mimo jiné je možno se ptát, jak hodnoty vznikají, jak jsou chápány, jak je možné je vytvořit a ohodnotit. Význam kulturního dědictví, nemusí být na počátku zřejmý každému a vyvstává zde otázka, proč chránit staré stavby, když nové by mohly být více využity a z pohledu ekonoma by mohly být více ziskové. K pochopení významu památek je nutno volat po určitém zabezpečení, např. po vládní byrokracii, kde budou působit experti na kulturní dědictví, nebo po těch neziskových organizacích, které věnují péči právě ochraně kulturního dědictví.

³³ KLAMER, A. *Value of culture*, In *Towse*, str. 465-466

V dalším pojetí může hodnota nabýt antropologického významu a pak znamená společné hodnoty, které odlišují jednu skupinu lidí od druhé. Ekonomická hodnota kultury může mít ekonomický přínos pro ty, kdo tyto sdílené hodnoty vytváří. Jednotlivá kultura může zlepšit výkonost ekonomiky nebo jí bránit. Kultura konsenzu, tak jak existuje v Japonsku či Nizozemí, může utlumit hospodářský vývoj, ale může být i odpovědná za stabilitu v době krize.

Třetí a čtvrtá linie pohledu, obě se týkají širšího antropologického významu hodnoty a kultury, mají hlavně význam pro legitimitu kulturní politiky. Když veřejné ospravedlnění kulturní politiky zvedá ekonomickou hodnotu kultury ve smyslu vytvořeného příjmu nebo povznáší společenské hodnoty, kultura sama může mít hodnotu v sobě samé. Dá se říci, že všechny ekonomické aktivity slouží ke zvýšení kulturního kapitálu společenského celku, jakým je město nebo kraj. Kulturní kapitál města je hlavně to, co jej činí inspirujícím místem k žití nebo k návštěvě. Jsou města, která ho mají více než jiná, např. Paříž či Amsterdam, která ho musí mít velmi mnoho s ohledem na počet jejich návštěvníků.

10.4. Český přístup k ochraně památek

Památkové objekty a činnosti s nimi spojené jsou z pohledu ekonomy statky v ekonomickém smyslu.

Většina předmětů, které potřebujeme k životu, lze označit jako ekonomické statky, které nám slouží k uspokojení potřeb a je nutné je vyrábět, neberu nyní ohled na statky volné, jež jsou dostupné v přírodě a kterých je relativní dostatek. Ekonomické statky mohou být hmotné předměty, výrobky či služby nebo jejich užitečné účinky, které mají i nehmotnou podobu. Důležitá omezující skutečnost je to, že produkce ekonomických statků, které uspokojují lidské potřeby je omezená z důvodu omezených, případně neostatkových zdrojů, nebo i z důvodu omezených technologií či výrobních kapacit. Využití zdrojů a spotřeba statků je předmět ekonomické kalkulace a racionální alokace.

Trh je nejlepší z dostupných nástrojů, který efektivně rozděluje zdroje a potom i statky, jež jsou výsledkem lidské činnosti. Na trhu statků, práce či kapitálu se osvědčili rovnovážné funkce cen, které se tvoří nabídkou a poptávkou, konfrontací mezních

nákladů výrobců a mezních užiteků spotřebitelů. Současně se uplatnili distribuční funkce cen, kterými se určuje a rozděluje množství produkčních činitelů, produkovaných a spotřebovaných výrobků a služeb.

Dá se tedy říci, že všechny památky, jak je dnes známe, byly původně zamýšlené účelově jako statky, které uspokojovaly tehdejší potřeby a plnily funkce praktického užitku spíše než funkce historické či kulturní. Ale ať už jejich funkce byla jakákoliv, plní dnes funkce jak umělecké a historické, tak užité, protože slouží široké veřejnosti. Plní ale také funkce ekonomické, jelikož jsou zdrojem zisku, pokud jsou využity v komerční sféře.

Takové uspokojování potřeb se mnohdy v památkových objektech dodnes zachovává a památky se mohou využívat k původnímu účelu nebo také s drobnou obměnou. V budovách radnic se úřaduje, v kostelích se konají bohoslužby, v zámcích a domech se bydlí či se zařizují pohostinské nebo ubytovací podniky případně se zpřístupňují k prohlídkám s průvodci.³⁴

Za ekonomické lze označit také činnosti spojené s památkovými objekty, ať už jde o jejich zabezpečení před zloději nebo jejich ochranu před poškozením, dalšími službami je jejich údržba, opravy a obnovování některých prvků či jejich využívání ke kulturním nebo komerčním aktivitám. Cena těchto služeb se uplatňuje na obvyklých trzích kde je poptávka vlastníků a uživatelů památek proti nabídce firem a jejich služeb, které jsou schopné a ochotné provést práci za cenu mezních nákladů.

Ekonomickými statky jsou také činnosti spojené se zpřístupněním památkových objektů. Jedná se kulturní služby návštěvníkům. Prožitky z prohlídek památek bývají pro návštěvníky žádoucí nehmotné užitky, zpravidla ve volném oddechovém čase. Jsou to tedy statky, za které jsou jejich uživatelé v podobě návštěvníků ochotni více či méně platit.³⁵

³⁴ HUDEČEK, J., *Proč a jak veřejně i soukromě financovat zachovávání památek a regeneraci chráněných území*, 1995, str. 9

³⁵ HUDEČEK, J., *Proč a jak veřejně i soukromě financovat zachovávání památek a regeneraci chráněných území*, 1995, str. 10-11

Ekonomický pohled na památky je složitá problematika jak v oblasti ekonomie, tak v oblasti památkové péče:

Památková péče má za cíl památky ochránit, obnovovat a udržovat je v zachovalém a původním stavu. Technologický rozvoj i mezinárodní aktivity k tomu mohou dopomoci, co se týká technické strany ochrany a zachování informací.

Ekonomická stránka památkové péče je složitější. I tato stránka si je vědoma nutnosti zachování památkového fondu v celé jeho původní podobě. Právě kulturní, estetické, duševní, vzdělávací a mnohé další hodnoty ekonomická stránka nijak nezpochybňuje. Ale krom výše uvedeného se ekonomie pokouší zachytit péči o památky ekonomickými nástroji a pohlíží na tyto památky i z druhé, tedy komerční stránky. A je nutné zmínit, že i takto můžeme pohlížet na užitky, které s sebou památky přináší.

Ekonomizující pohled na památky a jejich hodnoty, jež vytvářejí, přináší nově vytvořená pracovní místa, která se tvoří díky návštěvnosti památek, dále pak například přináší obchodní aktivity, které se rozvíjejí v okolí místa, kde je památka, v tomto duchu bychom mohli pokračovat, vytvářených hodnot lze nalézt nespočet. Pokud budeme chtít zachytit a ocenit v penězích tyto ekonomické hodnoty památek, musíme se zaměřit na závislost mezi památkami a ekonomickým fungováním daného území. Jinak řečeno, musí nás zajímat multiplikační efekty památek.

10.5. Ekonomické náklady

Náklady na obnovu památek vznikají ve chvíli, kdy je nutné zasáhnout a památku z jakéhokoli důvodu opravit, udržovat ji anebo jí propagovat. Tyto náklady mohou být nejen provozní, které vznikají pravidelně, ale také mimořádné způsobené nehodami nebo vandalstvím. Náklady na opravy vznikají stále a vlastníci památek v mnoha případech nedisponují prostředky na účinný zásah. Náklady pro opravu jedné drobné památky mohou dle charakteru opravy, použitých materiálech a rozsahu oprav dosáhnout částky až 100.000,- Kč. Obvyklejší však jsou u drobné architektury částky v řádech desítek tisíc korun.

10.6. Možnosti financování obnovy památek

Památky můžeme obnovovat více způsoby, popíši v práci způsoby podle jejich finanční náročnosti, ale každý způsob opravy je něčím charakteristický a ne vždycky se hodí se na konkrétní památku.

Prvním možným způsobem může být oprava svépomocí, taková oprava nemusí být finančně náročná, na práci se při ní podílejí dobrovolníci a členové rozličných spolků. Jejich práce vlastníka nestojí nic, ale jejich činnosti, kdy chybí často odborný pohled na věc, se na památce mohou odrazit v podobě opravy, která památku znehodnotí.

Dalším způsobem je oprava prováděná místními iniciativami, která je však odvislá vždy na zručnosti místních řemeslníků a nehodí se k opravám hodnotných památek. Je vhodné ji využívat pouze pro drobné opravy, které nepožadují žádnou specializaci v oboru památkové péče.

Třetí možností je obrátit se s žádostí na specializovanou firmu, která se činností oprav památek dlouhodobě zabývá a má nějaké zkušenosti s jejich obnovou. Přidaná hodnota, kterou získáme, bývá záruka na provedené práce, ale naopak se tím zvyšují náklady na opravu památky.

Poslední možnost, kterou lze při obnově památky zvolit, je práce restaurátora. Tato jeho práce je však finančně velmi náročná a u drobné sakrální architektury se s ní příliš nesetkáváme.

V praxi se obecně na financování obnovy drobných památek ve velkém měřítku podílejí soukromé nadace společně s místními obcemi či městskými úřady. Není výjimka, že se na obnově nemalou měrou podílejí také dobrovolníci.

10.7. Příjmy

Kromě povinností, které stanovil stát zákonem, může stát také zajistit stimuly nebo naopak překážky, které budou navrženy k tomu, aby přivedl k jednacímu stolu všechny aktéry a aby společně našli cestu při řešení problematiky kulturního dědictví.

10.7.1. Přímé financování památkové péče

Financování z rozličných zdrojů na úhradu jakýchkoli výdajů, má v oblasti památkové péče svá specifika. Je možno jej rozdělit na financování soukromé, které

zdroje získává zprostředkovaně trhem, kdy jde například o vstupné nebo nájemné a financování veřejné, jež je použito pro poskytování finančních prostředků z veřejných rozpočtů. Poskytování prostředků k obnově památek je výkonem státní správy a samosprávy. Je tedy jasné, že finanční prostředky a možnosti vlastníků památek nedostačují na splnění všech povinností, ke kterým jsou zákonem o památkové péči zavázáni. V oblasti památkové péče je vidět střet aktivit soukromého i veřejného sektoru. Protože památky, které jsou naše dědictví zprostředkovávající kulturní hodnoty pro celou společnost, je to tedy oblast hojného výskytu veřejných statků, kde trh sám o sobě selhává při jejich rozdělení a stát hraje významnou roli v tom, že selhání eliminuje.

10.7.2. Prostředky ze státního rozpočtu

Prostředky financování ze státního rozpočtu, jsou poskytovány jako různé formy dotací státním i nestátním subjektům. Dotace vlastníků památek, jsou zprostředkovaně poskytovány ze speciálních programů, jež jsou zaměřeny na vyřešení finanční pomoci ohrožených památek.

Důležitý předpoklad pro obnovu památek je to, že vlastník sám si musí uvědomit svou zodpovědnost. Pokud se bude jednat o přímou finanční pomoc, tak tu mohou poskytovat ze svých rozpočtů jak obce či kraje, tak také stát, který je zastoupen Ministerstvem kultury, jedná se pak o financování ze státních programů a fondů. Ministerstvo kultury má k dispozici v této oblasti množství specializovaných programů:

10.7.2.1. Havarijní program

Finanční prostředky Havarijního programu jsou určeny na záchranu nemovitých kulturních památek, které jsou v havarijním technickém stavu, zejména jsou určeny na jejich statické a celkové stavební zajištění, včetně restaurátorských prací, na opravy krovů a střech.

Vlastník by měl mít na nákladech opravy podíl 40% z částky domluvené se zhotovitelem díla. Ovšem v případě, že by se vlastník rozhodl opravy provést svépomocí, musí vynaložit náklady nejméně ve výši 30% z ceny materiálu, který v tom kalendářním roce koupil. Příspěvek z tohoto programu by neměl být nižší než 120.000,-Kč, o čemž však Ministerstvo kultury může rozhodnout jinak. Dále pak v případě, že se jedná o statické práce, nebo obnovu střechy, může Ministerstvo kultury vlastníku památky

poskytnout náhradu nákladů až do výše 80% z ceny. Pro přiznání příspěvku musí vlastník splnit několik podmínek, čerpat může jen nestátní vlastník, který nezpůsobil poškození památky a vlastníkovi, ještě v daném kalendářním roce, nebyl přiznán příspěvek z jiného programu Ministerstva kultury v oblasti památkové péče.³⁶

10.7.2.2. Program regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón

Tento program je nástrojem k obnově památek, které se nacházejí v nejcennějších částech našich historických měst, které lze prohlásit za památkové rezervace nebo památkové zóny. Finanční prostředky z tohoto programu jsou však poskytovány pouze v případě, že příslušné město má zpracovaný vlastní program regenerace a zároveň má společný podíl s vlastníkem památky na její obnově.³⁷

10.7.2.3. Program záchrany architektonického dědictví

Program záchrany architektonického dědictví podporuje obnovu památek tvořících tu nejcennější součást našeho architektonického dědictví, jedná se například o hrady, kláštery, zámky, historické zahrady, kostely a další. Zamýšlené práce musejí směřovat k záchraně kulturní památky nebo k záchraně těch jejích částí, které tvoří její podstatu.³⁸

10.7.2.4. Program péče o vesnické památkové rezervace, vesnické památkové zóny a krajinné památkové zóny

Program je zaměřený na podporu obnovy a zachování kulturních památek, hlavně památek lidové architektury, kterými jsou zemědělské usedlosti, chalupy, boží muka a kapličky. Dále lze tento program aplikovat i na obnovy a zachování venkovských kostelů, zámečků, tvrzí, soch, technických děl nebo pomníků a zahrad, které se nacházejí na území vesnických památkových rezervací.³⁹

³⁶ Internetové stránky <http://www.mkcr.cz/> (27.2.2015)

³⁷ Internetové stránky <http://www.mkcr.cz/> (27.2.2015)

³⁸ Internetové stránky <http://www.mkcr.cz/> (27.2.2015)

³⁹ Internetové stránky <http://www.mkcr.cz/> (27.2.2015)

10.7.2.5. Program restaurování movitých kulturních památek

Z tohoto programu jsou poskytnuty finanční příspěvky na náklady, jež jsou spojené s obnovou movitých kulturních památek, hlavně takových, které jsou významnými díly výtvarného umění nebo uměleckořemeslnou prací a jsou umístěné v budovách zpřístupněných veřejnosti pro kulturní, výchovně vzdělávací či náboženské účely.⁴⁰

Všechny shora uvedené programy Ministerstva kultury jsou sestavovány a dlouhodobě prováděny tak, aby byly poskytovány finanční prostředky současně nástrojem k prosazení dlouhodobých cílů v péči státu o kulturní památky. Vše je v souladu s Koncepcí památkové péče v České republice pro roky 2011-2016.⁴¹

10.7.3. Mimorozpočtové fondy

Obnovu kulturních památek je možno financovat i z dalších prostředků, konkrétně z mimorozpočtových fondů, které spravuje Ministerstvo kultury, případně jiný resort, který s ochranou památek úzce souvisí.

10.7.4. Finanční prostředky z rozpočtů krajů

Kraje v některých případech převzaly zřizovatelskou funkci k Ústavům archeologické památkové péče a na činnost takových ústavů prozatím dostávají dotace ze státního rozpočtu. Kraje financují také krajské orgány státní památkové péče a v rámci svých programů mohou vyhlašovat pro vlastníky památek programy v oblasti záchrany architektonického a kulturního dědictví. Takové programy se často dávají ve známost prostřednictvím internetových stránek jednotlivých ministerstev a krajů. Vyplátí se je tedy sledovat v průběhu doby. Tato nabídka se ale postupem času zužuje, protože veřejné rozpočty nesou tíhu spolufinancování evropských strukturálních fondů. Na vlastní dotace proto nemusí vždy zbýt dostatek peněz. Výhoda získání peněz z národních dotačních titulů je relativní jednoduchost zpracování žádosti a jiná forma kontroly. Nevýhodou je naopak to, že většinou nabízejí poměrně nízké částky na úzce specializované projekty, a

⁴⁰ Internetové stránky <http://www.mkcr.cz/> (10.3.2015)

⁴¹ Internetové stránky <http://www.mkcr.cz/assets/kulturni-dedictvi/pamatkovy-fond/analyzy-koncepce-dokumenty/Koncepce-pamatkove-pece-schvalene-zneni.doc> (22.3.2015)

také to, že pravidla u jednotlivých programů se velice často liší.⁴² Příkladem může být v současnosti vyhlášený Program na záchranu a obnovu drobných památek a architektury dotvářející kulturní krajinu Ústeckého kraje pro rok 2015, jehož cílem je finančně podpořit záchranu a obnovu drobných památek, které dotvářejí kulturní krajinu Ústeckého kraje, tzn. hmotného kulturního dědictví, které není prohlášeno za kulturní památku dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. Jde tedy o drobnou sakrální architekturu, Boží muka, kapličky, výklenkové kaple, křížky, křížové cesty, zastavení, dále smírčí kříže, samostatně stojící sochy a sousoší, kašny, odpočivné kameny, zvoničky, pomníky, pomníčky padlých, význačné náhrobky, historické pamětní desky, mezníky, milníky, pamětní nápisy, skalní reliéfy, památky místního významu. Předmětem podpory ale rozhodně nejsou interiérové úpravy, protože nespĺňují poslání dotvářet kulturní krajinu Ústeckého kraje.⁴³

10.7.5. Finanční prostředky z rozpočtů měst a obcí

Obce také v přenesené působnosti pečují mimo jiné o památky ve svém teritoriu a provádějí kontrolu toho, jak jejich vlastníci k památkám přistupují a zda si plní povinnosti, které jim ukládá zákon. Obce samotné jsou také v mnoha případech vlastníci památek a ze svých rozpočtů financují jejich obnovu. K financování kulturní činnosti si obce mohou zřídit účelové a rozvojové fondy, ze kterých by pak získaly finanční prostředky pro pravidelnou obnovu.

10.7.6. Operační programy strukturálních fondů Evropské unie

Pro období let 2007 – 2013 byly nachystány tzv. operační programy, které v sobě nesly investiční i neinvestiční prostředky. Operační programy byly tematické a územní. Evropská unie vede kohezní politiku, tedy politiku hospodářské, sociální a územní soudržnosti v sedmiletých cyklech, které se nazývají programová období. Cíl kohezní politiky Evropské unie se mění s časem a reaguje tak na potřeby členů EU. V programovém období měla kohezní politika tři cíle: Konvergenční, konkurenceschopnost a zaměstnanost a Evropskou územní spolupráci. Finanční prostředky byly čerpány

⁴² Kolektiv autorů, *Příručka pro člena zastupitelstva obce po volbách 2010*, 2010, str. 64

⁴³ Internetové stránky <http://www.kr-ustecky.cz/program-na-zachranu-a-obnovu-drobnych-pamatek-a-architektury-dotvarejici-kulturni-krajinu-usteckeho-kraje-pro-rok-2015/ds-99720> (21.3.2015)

prostřednictvím těchto fondů: Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF), Evropského sociálního fondu (ESF) a Fondu soudržnosti (FS).

V současnosti se však již řeší prostředky v období od roku 2014 do roku 2020, a přestože je peněz méně, existuje stále reálná šance prostředky na obnovu památky získat. Cílem evropských fondů je přinést veřejný prospěch, hlavně dlouhodobě udržitelný ekonomický rozvoj. Před podáním žádosti je nutné si uvědomit, že nízký ekonomický dopad či neúnosně dlouhá doba návratnosti investic mohou projekty poslat hluboko pod čáru kladně hodnocených akcí.⁴⁴

10.7.7. Další možnosti financování

Celkem se ale i tak většině vlastníků zdají vynakládané finanční prostředky na opravy památek z veřejných rozpočtů nedostatečné. Jedním z možných způsobů řešení může být i získání jiných finančních zdrojů, kupříkladu se může jednat o vlastní aktivity z podnikatelské činnosti vlastníka, výnosy z jeho podnikatelské činnosti nebo o finanční prostředky ze vstupenek.

Nezanedbatelný zdroj finančních prostředků jsou nadace či nadační fondy, které se zřizují pro dosažení obecně prospěšných cílů. K dispozici je i řada grantových programů poskytovaných ze zahraničí jejich nadacemi.

Projekty obnovy památek je možno částečně financovat i pomocí sbírek, které jsou většinou malého, spíše regionálního významu a jejich prostřednictvím jsou financované konkrétní památky, dále nelze zapomenout ani na sponzorské dary nebo prostředky poskytnuté ze zahraniční pomoci.

Dále existují i komunitární programy, pomocí kterých se poskytují prostředky přímo z evropského rozpočtu. Jejich zaměření bývá různorodé, podporují především přenosy a sdílení zkušeností a znalostí, vzdělávání, inovace, podporu kulturní spolupráce, vědu a výzkum, což znamená podporu hlavně pro tematické aktivity. Kromě těchto programů je třeba upozornit i na granty poskytované prostřednictvím Finančních mechanismů EHP a Norska (norských fondů), kterými přispívá Norsko spolu s Islandem a Lichtenštejnskem ke snižování sociálních a ekonomických rozdílů v Evropském

⁴⁴ Kolektiv autorů, *Příručka pro člena zastupitelstva obce po volbách 2010*, 2010, str. 65

hospodářském prostoru a k posílení bilaterální spolupráce s patnácti státy Evropy. Spolupráce podporuje stabilní a prosperující Evropu založenou na řádné správě a udržitelném rozvoji.⁴⁵

10.8. Souhrn možností financování památek

Je možno shrnout, že obec zajišťuje dotace na obnovu památek pro soukromé majitele, ale i pro vlastní památky v majetku obcí. Mnoho samospráv krajů vyhlašuje své vlastní granty na podporu kulturních aktivit. Někdy lze zajímavé dotační tituly najít v grantech Evropské unie, přičemž se významně uplatňuje princip spolufinancování.

Pokud chceme hovořit o financování kultury z veřejných rozpočtů, je třeba také zmínit financování veřejných a jiných rozpočtů prostřednictvím kultury. Kultura nám totiž prostředky nejen spotřebovává, ale také generuje, a to přímým i nepřímým způsobem. Studie Ekonomika kultury, kterou zadala vypracovat Rada Evropy, potvrzuje, že kultura vygenerovala ve svém celku větší množství prostředků než automobilový průmysl. Z tohoto hlediska je tedy potřeba o kultuře přemýšlet i jako o ekonomické komoditě.⁴⁶

10.9. Pohled do historie

Že i v minulých dobách měli naši předci s opravami potíže, a že získat prostředky na obnovu obnášelo svou dávku trpělivosti, politického umu a dostatek zdrojů, dokumentuje případ mariánského sloupu v Libochovicích, kdy bylo z literatury zjištěno, že: „Sloup byl znovu opraven v roce 1924, iniciátorem této opravy byl okrašlovací spolek v Libochovicích, jenž zaslal svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny dopis, jehož přepis tento svaz 20.04.1923 poslal Státnímu památkovému úřadu. Okrašlovací spolek v dopise uvedl „*v hluboké úctě podepsaný výbor okrašlovacího spolku v Libochovicích vznáší tímto srdečnou prosbu o laskavou pomoc v následující záležitosti: Na zdejším náměstí stojící sousoší mariánské jest vlivem času tak poškozené, že rychlá oprava stala se nutností. Socha nemá udržovacího fondu a záduší nemá potřebných peněz. Podepsaný spolek musil se tedy věci ujmout. Rozpočet zní na Kč 6.000,*

⁴⁵ Internetové stránky <http://www.mkcr.cz/cz/ehp-norsko/ministerstvo-kultury-usporadalo-kontakti-seminar-pro-zajemce-o-granty-z-tzv--norskych-fondu-212387/> (19.3.2015)

⁴⁶ Kolektiv autorů, *Příručka pro člena zastupitelstva obce po volbách 2010*, 2010, str. 116

2.000 Kč darovali spořitelna a zdejší lidová strana, povolání architekti pražští pp. Rössler a Mayer uznali sousoší za umělecké dílo hodné opravy. Obecní zastupitelstvo, na které se spolek obrátil s prosbou o finanční podporu, tuto na agitaci zejména strany komunistické odmítlo a celá akce tím vážne, ač část se podaří sbírkou vybrati. Prosíme uctivě, aby sl. Svaz okrašlovací upozornil laskavě památkový úřad a tím nám pomohl vyzískati snad morální nebo i finanční pomoc“. Státní památkový úřad na toto odpověděl Svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny přípisem z 25.04.1923, ve kterém sdělil, že je ochotný pomoci jak odbornou radou, tak návrhem na subvenci, dodal však: „Poněvadž však podmínkou udělení státní subvence je bezvýhradná nutnost provádění prací způsobem přesně vyhovujícím zásadám ochrany památek a to odborným restaurátorem zařazeným do zdejšího, ministerstvem schváleného seznamu, žádá se za brzké lask. Sdělení, kým byl rozpočet na opravu sestaven a jakého druhu rozpočtené práce jsou navrhovány. Nejrychlejší bylo by zaslati sem rozpočet k informaci a doporučení Okrašlovacímu spolku v Libochovicích aby vešel v přímý styk se zdejším úřadem, jenž bude o postupu akce důsledně informovati tamní váž. Svaz“. Svaz českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny obsah odpovědi sdělil okrašlovacímu spolku Libochovicích, který se pak 25.05.1923 obrátil přímo na Státní památkový úřad, kdy svou zprávu urgoval jejím zasláním dne 27.06.1923. Státní památkový úřad odpověděl přípisem z 03.07.1923, jehož text koncipoval Václav Wagner a v němž je uvedeno: „podmínkou udělení státní subvence jest, aby provádění opravy přesně odpovídalo požadavkům opravy památek, a jest jedním z účelů příslušného fondu, aby takovouto práci, byť nákladnější, ale důkladnou a definitivní, umožnilo. Rozpočet kamenické dílny k žádosti předložený však navrhuje opravu, která je úplně protichůdná tendenci moderní ochrany památek, poněvadž navrhuje opracování povrchu soch, kteréžto opracování tj. přesekání by mělo za následek nejen ztrátu původní umělecké modelace, nýbrž i ztrátu vzdornosti kamene proti vlivů povětrnosti.“. Z této příčiny vyzval Státní památkový úřad hned po obdržení přípisu akad. sochaře a odbor. restaurátora Jar. Krepčíka, aby sousoší na místě prohlédl a podal na jeho opravu zprávu, přičemž bylo mu doporučeno, aby použil pro pomocné práce případně pro samostatnou práci kamenickou, jestliže by se vyskytla, jmenované kamenické dílny, s nimiž by se na místě dohodl. Protože jmenovaný odborný restaurátor dosud své zprávy nepodal, urguje ho současně Státní památkový úřad o urychlení věci a podání zprávy, načež tamnímu úřadu byla prodána zpráva, ve které je

uvedeno: „*sloup z roku 1709 je proveden z měkkého pískovce Slánského. Sloup sestává z bohatého podstavce, na sloupu korintská hlavice a ornamentální patka. Nahoře socha P. Marie, dole sochy svatého Josefa, Anny a Krista, kolem je balustráda. Stav tohoto je tak špatný, že není příkladu, sochy se místy úplně rozpadávají, architektonická část je z velké části doplněna cementovou omítkou, doplňky tyto odpadávají. Z architektonických částí nemožno ještě přesně stanovit, které části byly by lepší doplniti pravým kamenem, a kde použití umělý kámen, pro velké množství velkých partií architektury. Proto i rozpočet na tento sloup je velmi obtížný. Rozhodně však potřebné bylo by, sáhnouti ku doplnění pravým kamenem, všech dvanáct kusů vrchních desek na zábradlí, oboustranně profilovaných, a část balustrády. Proto bylo by potřebné sloup zbaviti zbytku barvy a špíny, odstraniti tmely a cementové doplňky, silně fluátovati, tmeliti části utržené na spojky spojit, železné kramle vyměnit. Všech 12 desek na balustádě, oboustranně profilovaných, pravým kamenem, rovněž velké partie na římsách, ostatní umělým kamenem doplniti. Za práci tuto počítám v předpokladu, že mi bude dáno potřebné lešení zdarma a voda k umývání k dispozici, 19.700 kor.“. Státní památkový úřad tento Krepčíkův rozpočet schválil a již 14.07.1923 poslal Ministerstvu školství a národní osvěty žádost o udělení dotace. V žádosti zdůraznil, že „*stav této památky je neobyčejně špatný, takže například celý sokl působením cementu v neumělých doplňcích úplně se rozpadává a sochy na trojboké soše nad římsovaným hranolovým spodkem vinnou materiálu, jakož i vinou nátěrů a nešťastných oprav jsou téměř na pokraji zkázy“*. Ministerstvo školství a národní osvěty sdělilo 14.11.1923 Státnímu památkovému úřadu, že je ochotno povolit subvenci do maximální výše 10.000,-Kč, což Státní památkový úřad 15.12.1923 oznámil Okrašlovacímu spolku v Libochovicích, dokládaje, že je ochoten zprostředkovat u duchovních úřadů, spolků na ochranu památek získání chybějící sumy 7.700,-Kč. O to, aby Krepčík, snížil celkovou cenu podle rozpočtu na 17.700,- Kč, požádal Státní památkový řad sochaře dopisem z 21.01.1924, Krepčík na to 13.02.1924, vskutku slíbil provést opravu za sníženou cenu 17.700,-Kč, „*aniž by tímto provedená práce utrpěla újmy“*. Ještě před započítím opravy si 18.04.1924 sloup prohlédl Václav Wagner, jakožto zástupce Státního památkového úřadu a ve své zprávě z 26.04.1924 o výsledku prohlídky napsal: „*sousoší působí zvláště pěkně, jako architektura představena před kulisu jednopatrových (většinou renovovaných) domů vých. strany náměstí a je z konců obou podél. stran v ose pohledu.“* Původně bylo sebráno 2.000,-Kč, když se věci*

ujali katol. organizace a byly sbírkám nápomocny, sebráno dalších 7.700,- Kč, takže celk. místní úhrada reprezentuje 9.700,-Kč. Na lešení věnuje dalších 300,- nebo 400,-Kč Okrašlovací spolek“. Jelikož se s pracemi na sloupu stále nezačalo, Okrašlovací spolek v Libochovicích 28..04.1924 požádal Státní památkový úřad, aby zapůsobil na sochaře, aby s opravou sloupu začal. Státní památkový úřad na to 05.05.1924 požádal sochaře o brzké zahájení úpravy sloupu. Kolaudace opraveného sloupu se konala 13.08.1924. Zprávu o ní podal opět Václav Wagner a to v interním zápise z 30.08.1924. Po skončení opravy byl ještě do farní knihy pořízen zápis „dne 20 května započal Jaroslav Krepčík, akademický sochař a odborný restaurátor v Praze, s obnovou sešlé umělecké sochy Neposkvrněné Panny Marie na náměstí zdejších. Týž byl sem vyslán od památkového úřadu v Praze, s kterým místní okrašlovací spolek, jehož předsedou jest MUDr. Václav Reinhrt, obvodní lékař, a jednatelem vp. František Urban, 2-hý kaplan v Libochovicích, obnovu respektive konservaci sochy vyjednal. Sochař pracoval na konservaci té, skoro 3 měsíce, což vyžadovalo nákladu přes 17.000 Kč. Sbírka v městě, kterou vykonal, místní okrašlovací spolek, vynesla 7.700,-Kč a státní subvence obnášela 10.000,- Kč. Takto zachráněna byla drahocenná, posvátná socha ve městě zdejších od zkázy, ovšem ale značným nákladem”.⁴⁷“

Z uvedeného tedy jasně vyplývá, že ani v dávno minulých letech, neměli naši předci v rámci obnovy památek na různých ustláno a potýkali s obtížemi. Díky jejich snaze se z obnovených památek můžeme doposud těšit.

II. Výzkumná část

11. Cíl výzkumu a metodika

11.1. Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zmapovat zkoumanou oblast, resp. všechny tři oblasti, vymezit jí jak zeměpisně tak i historicky a vytvořit seznam vybraných drobných památek, které budou zdokumentovány. Výzkumem jsem se chtěl přiblížit k vytyčeným cílům celé této práce. Důležitým krokem výzkumu je i provedení fotodokumentace, označení

⁴⁷ ADAMCOVÁ K., a kol., *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Ústeckém kraji*, 2012, str. 505-507

dokumentovaných památek typem, popsáním památky, zhodnocením jejího současného stavu a orientačním lokalizováním památky pomocí zeměpisných souřadnic. Součástí výzkumu je také zjišťování, kdy byly památky naposledy opravovány, kým a nakonec i z jakých zdrojů. Pokud byla zjištěna nějaká historická informace k vybraným památkám, je tato informace zmíněna jen krátce, aby dokreslila celkový pohled na prováděný výzkum, nicméně není tím hlavním, k čemu výzkum směřoval, nicméně výzkum i zjištěné informace směřují k naplnění cíle týkajícího se rozkvětu turistického ruchu, kdy provedená dokumentace včetně snímků z fotoaparátu může sloužit také jako průvodce krajem, který návštěvníkovi přiblíží celou oblast.

11.2. Metodika výzkumu

Základní metodou, kterou jsem pro výzkum v této práci použil, je terénní výzkum, při kterém jsem mapoval zkoumané území. Při tomto mapování jsem do mapy 1:25.000 pro přehlednost, červenou značkou, zakreslil zdokumentované drobné památky, prováděl jsem jejich fotodokumentaci a zjišťoval jsem zeměpisnou polohu pomocí systému GPS, nicméně souřadnice v následné tabulce záměrně neodpovídají přesné poloze, aby bylo pro případného zájemce zajímavější památky hledat. V práci byly používány dva různé formáty zápisu souřadnic podle použitých zdrojů k jejich zjištění, oba formáty jsou standardně užívané v ČR. Dále jsem prováděl také popis současného stavu památek a po sesbírání dat jsem zhodnotil stav a rozsah jejich poškození, k čemuž jsem sestavil stupnici, která se skládá z pěti subjektivně ohodnocených bodů. Prostřednictvím této stupnice jsem posuzoval stavebně technický stav památky, její vzhled a současně také stav okolí památky.

Dále jsem využil metodu studia pramenů, k čemuž jsem používal dostupnou literaturu, dokumenty, osobní sdělení fyzických osob a v neposlední řadě také internetové stránky. Díky tomuto studiu jsem k některým památkám dohledal základní historické údaje, které se vážou k dané památce. V případě zrekonstruovaných objektů jsem ve vybraných případech popsal také stav, jaký panoval před rekonstrukcí památky.

12. Terénní výzkum

12.1. Stupnice hodnotící stav památek

Pro zhodnocení stavu drobné sakrální architektury jsem sestavil následující stupnici, kde subjektivně ohodnocuji stavebně technický stav památky, její vzhled a umístění v krajině. Pro další práci je tato stupnice nezbytnou součástí.

Stupeň 1 – výborný - Památka je ve výborném stavu, jak po technickém, tak estetickém. Nejsou na ní žádné závady a nelze jí vytknout ani stav po případné nedávné rekonstrukci, provedené správnými technologickými postupy. Památka i okolí je řádně udržované.

Stupeň 2 – dobrý - Památka byla v nedávné době opravena, postupem času se však začínají objevovat drobné závady, jako je poškození omítky, vlhkost, oprýskaný nátěr či rez. Tyto závady jsou často zapříčiněny povětrnostními podmínkami, ale nemají významný vliv na statiku stavby. Okolí památky je udržované.

Stupeň 3 – ucházející - Památka je v původním stavu, nevykazuje patrné chybějící části stavby, případně chybějící artefakty. Na památce se však nalézají mechy, lišejníky a je přítomná i koroze kovových částí. Památka není v poslední době nijak restaurována, nedošlo však vlivem povětrnostních vlivů žádným významným změnám tvaru. V okolí památky se může nacházet neudržovaná vegetace.

Stupeň 4 – havarijní - Památka je ve špatném technickém stavu. Lze spatřit nedostatky, které spočívají zejména ve špatně zvolené technologii opravy, neexistenci údržby nebo jsou patrné nedostatky způsobené vandalismem. Tyto nedostatky lze popsat jako značná poškození stavby, chybějící vnější plášť, vychýlení stavby ze své původní osy, projevují se na památce stopy plísní, má zrezivělé nebo uražené artefakty, nebo nemá střešní krytinu. Takové památky potřebují okamžitou rekonstrukci, bez které bezprostředně hrozí trvalé poškození, případně úplné zničení. V okolí památky není zjevná žádná péče.

Stupeň 5 – kritický – Takováto památka má silně narušenou statiku. Kamenné podstavce bývají vyvrácené a památka nemá často žádné z původních artefaktů. Památka je nenávratně poškozena, nebo je úplně zničena. V mnoha případech už není ani jasně

zřetelný původní tvar památky. Okolí takové památky je neudržované a samo o sobě památce škodí, či značně brání v přístupu k ní.

12.2. Vymezení a charakteristika zkoumaného území

Zkoumané území se nachází v Ústeckém kraji, v okrese Litoměřice, k tomu považují za důležité zmínit, že osídlení oblasti Litoměřicka se datuje na dobu před 20.000 lety, přičemž většího významu oblast nabyla zhruba před 5.000 lety, kdy úrodná půda začala přitahovat nejstarší zemědělské kultury. Od 6. století našeho letopočtu se tato oblast stala domovem našich slovanských předků, jejichž příchod je v literární tradici spojen s památnou horou Říp. Okres Litoměřice v dnešní době leží v jihovýchodní části Ústeckého kraje podél toku Labe a Ohře. Rozloha činí 1.032 km² a je druhým největším okresem v kraji. Na severozápadě na okres Litoměřice navazuje Liberecký kraj okresem Česká Lípa, svou jižní a jihovýchodní hranicí je litoměřický okres sousedem s okresy Mělník a Kladno, které patří ke kraji Středočeskému.

Hospodářství okresu Litoměřice je reprezentováno zejména stavebními, zemědělskými, průmyslovými a obchodními organizacemi. Co se týká průmyslu, je nejvíce zastoupen průmyslem chemickým, papírenským, stavebních hmot a potravinářským. Zemědělství v oblasti je známé hlavně svou specializací na zelinářství, ovocnářství, chmelařství a vinařství. V litoměřickém okrese je rovněž nejvyšší podíl soukromě hospodařících rolníků v celém kraji.

Ke zkoumanému území lze uvést, že se jedná se o tři sousedící regiony s převážně venkovskými sídly. Centry oblastí jsou města Terezín, Libochovice a Budyně nad Ohří. Některé z obcí v oblasti jsou registrovány v mikroregionech Dolní Poohří a Roudnicko. Celé zkoumané území je rovinnaté na okraji Českého středohoří, kterým protéká po celé délce řeka Ohře. Každá ze zkoumaných oblastí má svá specifika, nicméně v oblasti drobné kulturní architektury jsou si všechny oblasti velmi podobné. Oblast Terezínska byla z části součástí tzv. Sudet a samotné město Terezín je hluboce poznamenáno vojenskou historií města a událostmi ze 2. světové války. Město Terezín charakterizuje v prostorách Malé pevnosti zřízený Památník Terezín, který je v současné době také národní kulturní památka. Město Libochovice a jeho okolí má jako hlavní dominantu strmý kopec Hazmburk se dvěma věžemi hradu a samotné město Libochovice se může

chlubit především zámek s krásnými interiéry a udržovaným zámeckým parkem. Budyňsko a okolí by mohl charakterizovat mimo jiné i Vodní hrad s bohatou historií a otevřené Jandovo městské muzeum Budyně nad Ohří. Všechny oblasti pak spojuje zemědělská činnost, která je neustále rozvíjena. Z uvedeného vyplynulo, že ve zkoumané oblasti mnozí lidé, kteří zde žijí, jsou schopni vnímat souvislosti s tradičními hodnotami života na venkově a to včetně odkazu našich předků.

12.3. Podmínky terénního výzkumu

Badatelská činnost, která byla prováděna v prostorách studovny v budově litoměřické diecéze, byla v celém rozsahu náročná, což je dáno hlavně skutečností, že podle nařízení biskupské konzistoře, jednotlivé farnosti musely zaslat na biskupství soupis drobných sakrálních památek, kdy se mělo jednat o opis knih křížů, soch a kaplí ve farnosti a tento pramen byl limitován dobou, kdy vznikal a osobním přístupem jednotlivých farností, jak tyto soupisy biskupství poskytovali. A co víc, tyto soupisy byly poskytovány pouze do 30. let 19. století, z čehož vyplývá, že nereflexuje na mladší změny ani novější stavby. Ač archiv litoměřické diecéze má k dispozici výkazy pro velkou většinu farností, v mnoha případech není tento přehled kompletní. Dalším faktorem, který činil zkoumání složitější je skutečnost, že soupisy jsou často vedeny v německém jazyce a jsou psané tehdy platným písmem, tzv. kurentem. Ze zjištěného se podařilo určit, zda je vlastníkem památky církev, případně někdo další. Komplikace při bádání působila i skutečnost, že pro bádání na zkoumaném území není dostupná žádná literatura, která by řešila drobnou architekturu na Litoměřicku, potažmo v zájmových oblastech Terežínska, Libochovicka a Budyňska a co hůř, žádná ani nevzniká.

Významná část badatelské činnosti byla prováděna přímo v terénu a to zejména v měsících, kdy okolní vegetace památek byla bez listí a jinak skryté památky se odkrývaly v celé kráse. Některé z památek jsou totiž v letních měsících dokonale skryté a vegetace neumožňuje jejich dokumentaci a fotografování. V neposlední řadě jsem pro bádání hledal informace na internetu, kde jsem získával převážně zprávy z obecních úřadů obcí ve zkoumané oblasti. Zástupce obcí jsem také všechny oslovil prostřednictvím datových zpráv, kdy jsem si k tomuto účelu zřídil datovou schránku fyzické osoby. Bylo zajímavé sledovat, jak se zástupci obcí vypořádali s touto novinkou v podobě elektronické komunikace.

12.4. Seznam obcí rozdělených do oblastí

	Oblast I			Oblast II			Oblast III
1	Terezín		23	Libochovice		46	Budyně nad Ohří
2	Mlékojedy		24	Radovesice		47	Břežany nad Ohří
3	Nové Kopisty		25	Slatina		48	Žabovřesky n/O
4	České Kopisty		26	Černiv		49	Kostelec nad Ohří
5	Počaply		27	Chotěšov		50	Brníkov
6	Travčice		28	Šiřejovice		51	Roudníček
7	Nučničky		29	Želechovice		52	Vrbka
8	Libotenice		30	Úpohlavy		53	Pohořice
9	Oleško		31	Sedlec		54	Písty
10	Hrdly		32	Klapý		55	Hradčany
11	Bohušovice n/O		33	Poplze		56	Nížebohy
12	Brňany		34	Dubany		57	Dušníky
13	Keblice		35	Chodovlice		58	Přestavky
14	Lukavec		36	Třebenice		59	Vrbice
15	Dolánky n/O		37	Kololeč		60	Ředhošť
16	Hrobce		38	Čížkovice		61	Martiněves
17	Rohatce		39	Sulejovice		62	Charvatce
18	Doksany		40	Dlažkovice		63	Račiněves
19	Hostěnice		41	Lkáň		64	Bříza
20	Nové Dvory		42	Podsedice			
21	Chvalín		43	Křesín			
22	Vrbičany		44	Jenčice			
23	Brozany n/O		45	Evaň			
24	Rochov						

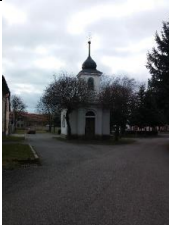

Tabulka č. 1

12.5. Seznam vybraných památek s určením typu, polohy a stavu

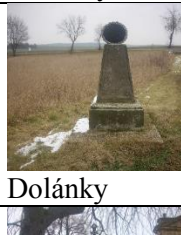
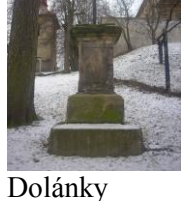
Příloha číslo	Obec	Název	GPS	Památka	Číslo rejstříku	Stav (subj.)
1	 Bohušovice nad Ohří	Výklenková kaplička u cesty na Hrdly.	50°29'36.720" N 14°9'8.462"E	Ano	22043/5-1927	2

2	 Bohušovice nad Ohří	Kaplička sv. Anny. Napravo u silnice při cestě do Brňan.	50°29'28.149" N 14°8'47.477"E	Ano	20235/5-1926	1
3	 Brňany	Kaple se zvonící v centru obce Brňany.	50°28'50.639" N 14°8'38.385"E	Ne	-	2
4	 Brňany	Výklenková kaplička na křižovatce v Brňanech.	50°28'51.782" N 14°8'30.981"E	Ne	-	1
5	 Brozany nad Ohří	Výklenková kaplička v obci.	50°27'7.369"N 14°8'44.356"E	Ne	-	4
6	 Brozany nad Ohří	Výklenková kaplička za obcí vedle sluneční elektárny.	50.4496764N, 14.1291889E	Ne	-	3
7	 Brozany nad Ohří	Kříž u cesty	50°26'49.193" N 14°8'36.095"E	Ne	-	1

8	 Brozany nad Ohří	Socha sv. Jana Nepomuckého	50°27'13.709" N 14°8'43.583"E	Ne	-	2
9	 Břežany nad Ohří	Kaplička na návsi z.r. 1810 – je bez konkrétního zasvěcení. Rohy kaple jsou zdobené pilastry s volutami a čabakami, okno v zadní stěně je rámováno pilastrovou edikulí. Střecha je zakončena lucernou se zvonem.	50.4214222N, 14.1224997E	Ne	-	3
10	Bříza	Bez drobných památek				
11	 Budyně nad Ohří	Socha sv. Jana Nepomuckého	50.4030769N, 14.1322947E	Ano	22381/5- 1954/17	2
12	 Budyně nad Ohří	Socha sv. Josefa	50.4030769N, 14.1322947E	Ano	22381/5- 1954/18	2
13	Budyně nad Ohří	Boží muka stojí na cestě ke hřbitovu. Byla postavena z pokynu Jana IV. Zajíce z Házmburka v roce 1521.	50.4030769N, 14.1322947E	Ne	-	2
14	Budyně nad Ohří	Sloup se sochou Panny Marie	50°24'15,7" N 14°7'45,03" E	Ano	33181/5- 4541	3

15	Budyně nad Ohří	Sloup se sochou svatého Jana Nepomuckého, pouze sokl	50°24'15,7" N 14°7'45,03" E	Ano	23981/5-4540	5
16	Budyně nad Ohří	Sloup se sousoším Nejsvětější Trojice.	50°24'23,37" N 14°8'59,13" E	Ano	17994/5-1966	2
17	 Černiv	Socha sv. Jana Nepomuckého	50°26'59.681" N 14°3'45.531"E	Ne	-	3
18	 Černiv	Kříž	50°26'59.686" N 14°3'45.533"E	Ne	-	2
19	 Černiv	Kaple Nejsvětější Trojice byla postavena v polovině 19. století. Jedná se novodobou obdélnou kapli s polokruhovým závěrem, s hranolovou věží a cibulovou bání v průčelí.	50°26'59.687" N 14°3'45.536"E	Ne	-	1
20	 České Kopisty	Kamenný kříž v obci.	50.5234878N, 14.1675578E	Ne	-	2
21	 Čížkovice	Boží muka za obcí na rozcestí mezi obcemi Úpohlavy a Želechovice.	50°28'47.328" N 14°1'57.470"E	Ano	42996/5-2403	1

22	 Čížkovice	Socha Ecce Homo u hlavní silnice.	50°29'20.420" N 14°1'13.250"E	Ano	14284/5-1985	3
23	 Čížkovice	Socha u kostela v obci.	50°29'4.190"N 14°1'38.698"E	Ano	26600/5-1984	3
24	Dlažkovice	Socha sv. Barbory před kostelem sv. Václava	50.4644347N, 13.9634453E	Ano	50795/5-5885	3
25	Dlažkovice	Socha sv. Jana Nepomuckého v zahradě č.p. 54	50.4644347N, 13.9634453E	Ano	18599 / 5 -1991	3
26	Dlažkovice	Socha sv. Jana Nepomuckého na návsi	50.4644347N, 13.9634453E	Ano	36291 / 5 -1990	3
27	 Doksany	Výklenková kaplička u silnice.	50°27'54.596" N 14°9'49.815"E	Ne	-	4
28	 Doksany	Výklenková kaplička u silnice.	50°28'3.885"N 14°9'46.525"E	Ne	-	4
29	 Doksany	Výklenková kaplička za obcí.	50°27'0.721"N 14°10'1.077"E	Ne	-	1

30	 Doksany	Kříž z kamene v obci.	50°27'17.814" N 14°9'44.999"E	Ne	-	3
31	 Doksany	Morový sloup na nádvoří kláštera Premonstrátek.	50°27'17.309" N 14°9'35.100"E	Ano	20225/5-1994	4
32	 Doksany	Sousoší na nádvoří kláštera.	50°27'17.950" N 14°9'32.476"E	Ano	20225/5-1994	4
33	 Doksany	Socha Ecce Homo u hlavní cesty.	50°27'18.721" N 14°9'39.404"E	Ano	36692/5-2001	3
34	 Dolánky	Milník za obcí ve směru na Terezín.	50°28'34.527" N 14°10'2.625"E	Ne	-	3
35	 Dolánky	Kříž v obci.	50°28'20.502" N 14°9'45.984"E	Ano	23658/5-2003	4

36	 Dolánky	Boží muka v zahradě u hlavní ulice.	50°28'16.971" N 14°9'48.012"E	Ano	47658/5- 2004	1
37	Dubany	Bez drobných památek				
38	Dušníky	Kaplička u silnice v horní části vsi.	50.4247811N, 14.1887736E	Ano	10224/5- 5600	3
39	 Evaň	Kaple sv. Josefa. Kaplička sv. Josefa v obci Evaň byla postavena počátkem 19. století. Jedná se o obdélnou jednoduchou stavbu bez výraznějších slohových znaků, s nikou v průčelí, ve které stojí barokní kamenná socha světce s malým Ježíškem na ruce	50.3842667N, 14.0282106E	Ano	19779/5- 2026	3
40	 Evaň	Kaple Panny Marie Pomocné Kaple z roku 1905, postavena Antonínem Hrzánem na žádost umírajícího otce.	50.3842667N, 14.0282106E	Ne	-	5
41	 Hostějnice	Kaplička se zvonící uprostřed obce.	50.4333931N, 14.1454833E	Ne	-	1

42	 Hostěnice	Kříž u domu n okraji obce ve směru do Brozan nad Ohří.	50.4333931N, 14.1454833E	Ne	-	2
43	 Hrdly	Křížek u silnice, jedná se o repliku, původní je pouze kamenný podstavec.	50°28'57.727" N 14°10'23.872" E	Ne	-	1
44	 Hrdly	Kaple se zvonící v obci.	50°29'2.760"N 14°10'7.172"E	Ne	-	2
45	 Hrobce	Kaplička ve vsi.	50.4581231N, 14.2248322E	Ne	-	3
46	Chodovlice	Na návsi v Chodovlicích stával kříž se zvonící, který byl v roce 1822 nahrazen kaplí zasvěcenou sv. apoštolu Bartoloměji.	50.4628294N, 13.9936883E	Ne	-	2
47	 Chotěšov	Boží muka uprostřed vsi.	50°26'24.237" N 14°4'53.013"E	Ne	-	4

48	 Chotěšov	Kříž u hlavní silnice na okraji obce.	50°26'18.835" N 14°5'6.977"E	Ne	-	3
49	Chvalín	Bílý kříž v obci po pravé straně silnice.	50.4352178N, 14.1997475E	Ne	-	2
50	Jenčice	Bez drobných památek				
51	Keblice	Bez drobných památek				
52	 Klapý	Boží muka v dezolátním stavu u hřbitova.	50°26'13.549" N 14°0'5.236"E	Ne	-	5
53	 Klapý	Boží muka u kostela.	50°25'53.445" N 14°0'23.888"E	Ano	32285/5-2084	4
54	 Klapý	Socha Sv. Panny Marie v obci.	50°25'56.257" N 14°0'13.907"E	Ne	-	3
55	 Kololeč	Socha na návsi. Jedná se o sv. Jana Nepomuckého.	50.4771931N, 13.9742158E	Ano	43276/5-2379	2

56	 Kololeč	Kaplička uprostřed vsi.	50.4771931N, 13.9742158E	Ne	-	2
57	Kostelec nad Ohří	Bez drobných památek				
58	Křesín	Kříž, tzv. křicifix v obci.	50.3915719N, 13.9740386E	Ano	43775/5- 2102	3
59	 Libochovice	Boží muka u hřbitova.	50°24'34.613" N 14°2'6.614"E	Ano	15013/5- 2139	1
60	Libochovice	Boží muka za obcí.	50°24'45.021" N 14°1'49.461"E	Ne	-	3
61	 Libochovice	Mariánský sloup na náměstí.	50°24'21.849" N 14°2'31.147"E	Ano	42010/5- 2132	2
62	 Libochovice	Socha sv. Václava u autobusového nádraží.	50°24'50.981" N 14°2'50.935"E	Ano	32544/5- 2140	2
63	 Libochovice	Socha sv. Jana Nepomuckého za městem u silnice.	50°24'24.402" N 14°2'48.339"E	Ano	22742/5- 2141	3
64	Libotenice	Kaple svatého Isidora v obci.	50.4763914N, 14.2238569E	Ano	18348/5- 2152	3
65	Lkáň	Výklenková kaplička v obci.	50.4433436N, 13.9704408E	Ano	36482/5- 2155	3

66	Lukavec	Kaplička sv. Michala v obci.	50.5004272N, 14.0858414E	Ne	-	2
67	Lukavec	Kříž, pouze torzo.	50.5004272N, 14.0858414E	Ne	-	5
68	Lukavec	Kříž v obci, poblíž hřiště.	50.5004272N, 14.0858414E	Ne	-	1
69	Martiněves	Bez drobných památek				
70	Mlékojedy	Kříž na okraji obce před nájezdem na Cháberův most do Litoměřic.	50.5246792N, 14.1144914E	Ne	-	3
71	Mlékojedy	Kříž na začátku obce vpravo od silnice.	50.5260661N, 14.1266550E	Ne	-	1
72	Mlékojedy	Socha sv. Floriána ve vsi.	50.5260661N, 14.1266550E	Ano	21044/5- 2182	2
73	Mšené Lázně	Výklenková kaplička v obci u silnice.	50°22'6,2" N 14°7'17,48" E	Ano	15120/5- 2199	3
74	Nížebohy	Bez drobných památek				
75	 Nové Dvory	Boží muka u domu uprostřed vsi.	50°26'55.207" N 14°10'39.001" E	Ano	34353/5- 2209	1
76	 Nové Kopisty	Kříž u hlavní silnice uprostřed obce.	50°30'13.733" N 14°7'15.879"E	Ne	-	1
77	 Nučnický	Kaplička v zástavbě ve vsi.	50.5058567N, 14.2188614E	Ne	-	1
78	Oleško	Bez drobných památek.				

79	 Písty	Kaple z roku 1873 zasvěcená tehdy blahoslavené Anežce České. Kaple byla postavena za peníze vybrané mezi obyvateli a původně měl být postaven kostel, kvůli nízké částce však stojí pouze kaple.	50.4240719N, 14.1498744E	Ne	-	1
80	 Počaply	Kříž u kostela v obci.	50.5221158N, 14.1976017E	Ne	-	1
81	 Počaply	Kříž na rozcestí za obcí.	50.5221158N, 14.1976017E	Ne	-	1
82	Podsedice	Sousoší Nejsvětější Trojice ve vsi.	50°28'21,32" N 13°57'5,8" E	Ano	28410/5- 2224	3
83	Podsedice	Kaple v části Děkovka.	50.4904047N, 13.9292819E	Ano	26317/5- 2013	2
84	 Pohořice	Kaple ve vsi z konce 18. století.	50.3771989N, 14.1550442E	Ano	15815/5- 2171	3
85	 Pohořice	Boží muka ve vsi.	50.3771989N, 14.1550442E	Ano	33998/5- 2170	2

86	Poplze	Bez drobných památek.				
87	Přestavlky	Boží muka stojí na rozcestí u staré požární zbrojnice v obci	50.4049656N, 14.1948533E	Ano	23618/5- 2239	2
88	Přestavlky	Boží muka ve vzdálenosti asi 250 m od předchozích směrem na západ na konci vesnice na kraji lesa u polní cesty ve směru na Vrbku	50.4049656N, 14.1948533E	Ano	15147/5- 2240	2
89	Račiněves	Boží muka ve vsi.	50.3744058N, 14.2186594E	Ano	15479/5- 2244	3
90	 Radovesice	Boží muka	50°25'11.986" N 14°4'19.159"E	Ano	11495/5- 5789	3
91	 Radovesice	Boží muka	50°24'27.260" N 14°4'21.034"E	Ne	-	4
92	 Radovesice	Zvonička	50°24'32.838" N 14°4'7.517"E	Ano	22448/5- 2255	1
93	 Rohatce	Kříž u Umlčí cesty poblíž Rohatec pod silnicí na Hrobce. Umlčí je proto, že tudy chodily pohřby z Rohatec na hřbitov do Libotenic.	50.4600978N, 14.2029344E	Ne	-	1

94	 Rochov	Kaple se zvonící uprostřed obce u silnice.	50°27'33.299" N 14°7'1.438"E	Ne	-	2
95	 Rochov	Křížek na okraji obce při vjezdu. Stojí u hlavní silnice.	50°27'36.467" N 14°7'28.146"E	Ne	-	2
96	 Roudníček	Výklenková kaplička v obci.	50°23'16,4" N 14°6'45,66" E	Ano	25973/5-2457	2
97	 Roudníček	Kaplička z poloviny 19. století.	50°23'16,4" N 14°6'45,66" E	Ne	-	3
98	Ředhošť	Výklenková kaplička v obci. U silnice na Ječovice.	50.3523469N, 14.0755308E	Ano	29749/5-2289	3
99	Ředhošť	Výklenková kaplička Nejsvětější Trojice nad vsí.	50.3523469N, 14.0755308E	Ano	25068/5-2290	2
100	 Sedlec	Kaple sv. Anděla Strážce. Jednolodní obdélná kaple s trojbokým neodsazeným závěrem a s hranolovou věží před průčelím byla postavena roku 1847. V 90. letech 20. století byla	50.4501772N, 14.0159869E	Ne	-	2

		kaple opravena a nově vysvěcena.				
101	 Sřežovice	Výklenková kaplička poblíž dálnice D8.	50°28'50.314" N 14°5'6.566"E	Ne	-	4
102	 Sřežovice	Socha Krista podél cesty ke hřbitovu.	50°28'44.570" N 14°4'25.964"E	Ano	43198/5-2294	3
103	 Sřežovice	Sochy u kostela uprostřed vsi. Socha Krista a socha sv. Anny.	50°28'40.041" N 14°4'13.191"E	Ano	43449/5-2295 43198/5-2294	1
104	Slatina	Bez drobných památek.				
105	Sulejovice	Bez drobných památek.				
106	Terezín	Kříž na hřbitově.	50.5125700N, 14.1501478E	Ne	-	1
107	 Travčice	Kaple ve vsi.	50.5034314N, 14.1903600E	Ano	42456/5-2367	1
108	 Travčice	Kříž v obci u hlavní silnice.	50.5034314N, 14.1903600E	Ne	-	2

109	 Třeбенice	Socha sv. Jana Nepomuckého ve vsi.	50.4765583N, 13.9921567E	Ano	43319/5- 2377	2
110	 Třeбенice	Sloup se sochou Panny Marie	50.4786072N, 13.9878283E	Ano	42597/5- 2373	2
111	Třeбенice	Socha sv. Antonína ve vsi u Velkého rybníka.	50.4792714N, 13.9897311E	Ano	50794/5- 5886	3
112	 Úpohlavy	Kaple se zvonicí u hlavní silnice v obci.	50°27'49.533" N 14°2'7.804"E	Ano	43231/5- 2402	1
113	Vrbice	Kaple v obci.	50.4831933N, 14.2861036E	Ano	42759/5- 2200	3
114	 Vrbičany	Výklenková kaplička na okraji obce.	50°27'50.613" N 14°5'2.658"E	Ano	42441/5- 2455	1
115	 Vrbičany	Kříž na návsi.	50°27'47.648" N 14°5'3.368"E	Ne	-	1
116	 Vrbičany	Zvonička na návsi.	50°27'47.648" N 14°5'3.368"E	Ano	42954/5- 2456	1

117	 Vrbka	Kaplička z roku 1886 s pomníčkem 10 občanů obce zahynuvších v 1. světové válce	50.3906044N, 14.1434672E	Ne	-	2
118	 Vrbka	Výklenková kaplička z roku 1912 při trati z Budyně n.O. do Straškovy	50.3909761N, 14.1426444E	Ne	-	2
119	 Žabovřesky nad Ohří	Kaple, Pozdně barokní kaple bez konkrétního zasvěcení stojí na návsi obce Žabovřesky nad Ohří. Zděná obdélná kaple se zaoblenými nárožními, polokruhovým závěrem a mansardovou střechou se zvonící. Kaple prošla nedávno rekonstrukcí.	50°24'46.31"N 14°5'27.76"E	Ano	26065/5- 2470	2
120	 Želechovice	Kaple se zvonící	50°27'47.648" N 14°5'3.368"E	Ne	-	2

Tabulka č. 2, fotografie v tabulce, vlastní tvorba

12.6. Výřez z mapy celé oblasti s vyznačením vybraných památek

Mapa: Značky zakreslené ve výřezu z mapy.⁴⁸

⁴⁸ mapa Okresního hejtmantství Roudnického, provedená v c. k. vojenském zeměpisném ústavu ve Vídni r. 1888 v měřítku 1 : 25.000, kterou upravil a vydal V. Plesinger, učitel v Budyni nad Ohří

13. Diskuze

Problémů při zajišťování dalšího života drobných památek je více. Hlavní komplikací bývá samotný přístup vlastníků památek, kteří k památce nemají žádný vztah nebo nemají volné finanční prostředky na její obnovu, případně na odstranění často už havarijního stavu, přičemž nezřídka tento havarijní stav ani nemuseli způsobit. Další velká komplikace může být ze strany státních orgánů, které nemají zájem pomoci, na což se váže také komplikace, která se týká vstupu účastníků do vyhlášených dotačních programů. Vlastník tak musí, bez budoucí jistoty získání finančních prostředků, provádět řadu náročných kroků, a to jak po časové, tak také po finanční stránce, což s sebou nese mnoho navazujících problémů, kterým se chtějí vlastníci památek raději vyhnout a do vyhlášených programů nevstupují a ani se o to nepokouší. Nakonec je třeba zmínit také komplikace, které se týkají neúčinných zákonných norem, které mají zabezpečit památky před jejich zkázou a likvidací z jakéhokoli důvodu.

Rozhodnutí se o památky postarat musí být rozhodnutím celé společnosti a o památky, které jsou poškozené, se musíme postarat bez rozdílů všichni. S památkami by se však nemělo samovolně manipulovat, krom nutných případů, kdy pro další setrvání památky je její přesun nezbytný. Každá památka má vlastníka, což ač je pravdivé konstatování, ale v mnoha případech se tohoto vlastníka nepodaří dohledat, protože takoví vlastníci se nezapisují v katastru nemovitostí. Navíc mnohdy jsou památky umístěny takovým způsobem, že není možno určit, na čím pozemku se vlastně nachází. Nesmíme ale nikdy zapomenout na to, že památky nám tu zanechali naši předci a je povinností nás všech se o ně starat a udržovat je tu pro další generace. Je nutné důkazy existence našich předků udržovat v důstojném stavu i z toho důvodu, že jde o hmatatelné důkazy naší historie. Ve zkoumané oblasti bylo od obcí a jejich představitelů, kteří projevíli zájem spolupracovat zjištěno, že hlavně opravují své památky z vlastních zdrojů a uvedli, kolik peněz do obnovy investovali. Ze zkušeností vyplynulo, že vlastníci památek se o ně většinou sami nestarají, což je patrné v těch místech, kde byla dávno zapomenuta rodová historie vlastnictví. Z jiného pohledu je pozitivním zjištěním, že ačkoli se naše společnost odvrací od tradičního pojetí náboženství, o památky se lidé pokoušejí starat. Tato iniciativa je velmi silná u různých spolků pro obnovu krajiny, které svou činnost odůvodňují různě, a stává se, že tyto iniciativy pomohou vlastníku památky

v rozhodnutí, jakým způsobem se o památku, která je mu v tomto období svěřena, bude starat a udrží ji pro další generace našich potomků. Pokud bychom chtěli o památku opravdu pečovat s náležitou péčí řádného hospodáře, je třeba se tomuto tématu věnovat dlouhodobě. Pokud chceme získat prostředky k obnově památek, je potřeba alespoň po formální stránce prokázat vlastnictví. To je opět složitý proces, nicméně je nutný, protože dárce, který je ochotný věnovat své prostředky na obnovu, chce vědět, na co a jakým způsobem budou investovány. Pokud informaci dárce nedostane, či mu bude poskytnuta nedostatečně, najde si jiný předmět pro svou investici. V oblasti Severních Čech je množství dobrovolných iniciativ, jejichž hlavní činností je obnova drobných památek. Ve zkoumané oblasti to je např. Purkyňova nadace, Drobné památky severních Čech, o.s. Středohoří sobě, o.s., a mnohé další. Všechna tato seskupení mají zkušenosti s čerpáním finančních prostředků z mnoha zdrojů, konkrétně z Nadace VIA, Nadace Občanského fóra, z Programu 2020, zajištění cílů veřejného zájmu u LČR, z grantů krajského úřadu a z grantů regionálních nadací. Velký podíl na opravách mají v současnosti i soukromí dárce, kteří se rekrutují v řadách příznivců historie.

14. Výsledky výzkumu

Celá oblast Severních Čech byla vždy více než bohatá na počty sakrálních staveb a ostatní oblasti Čech v některých ohledech silně převyšuje. Svědčí o tom i studie, které byly na toto téma v minulosti provedeny. V námi zkoumané oblasti tomu není jinak, hustota obsazení krajiny drobnými stavbami je unikátní v porovnání s dalšími oblastmi nejen v Čechách, ale v celé Evropě. V Severních Čechách je doposud potvrzena existence několika stovek křížů, které jsou řemeslně i výtvarně kvalitně zpracované.

Ve své diplomové práci jsem se rozhodl popsat obce na Terezínsku, Libochovicku a Budyňsku, přičemž ve všech oblastech bylo zjištěno, že dochází i k tomu, že v některých konkrétních obcích, nebyly žádné drobné stavby nalezeny, tyto obce jsou vyznačené v tabulce č. 2) čísla 10, 37, 50, 51, 57, 69, 74, 78, 86, 103, 104. V této souvislosti je však třeba si uvědomit skutečnost, že toto je následek novodobého geografického rozdělení dané oblasti, které bylo vytvořeno bez ohledů na někdejší dobové, společenské a kulturní vazby. Je nutné zmínit také to, že v některých lokalitách jsou drobné památky z minulých dob zdokumentované, avšak v současné době jsou již úplně zničené.

Popis nalezených památek byl v mnoha případech velmi náročný, jelikož příběhy památek, pokud nejsou k nalezení v literatuře či nejsou přímo na památkách zaznamenány, jsou téměř nedohledatelné a mezi místními obyvateli dávno zapomenuté. V mnoha případech záznamy o vzniku drobných stavebních děl nevznikly a nejsou zaznamenané ani v místních kronikách.

Ve zkoumané oblasti bylo vybráno 120 drobných památek, kdy byly hledány památky v úvodní části práce typologicky rozdělené, tedy těchto typů:

Kamenné kříže, křížové kameny, smírčí kříže, Boží muka, Zvoničky, Kapličky, Mariánské, Svatotrojiční a světecké sloupy, Sochy, sousoší a plastiky.

Naopak nebyly vyhledávány větší stavby, jako jsou větší kaple či kostely, památky dále nebyly hledány na obecních hřbitovech a u vyhledaných se jedná pouze o památky umístěné v obcích či jejich bezprostředním okolí. Jedinou památkou, která je součástí hřbitova je kříž v Terezíně, což tvoří výjimku potvrzující pravidlo.

Výzkumem bylo zjištěno, že z celkového počtu 120 drobných památek jich je 55 zapsaných v Ústředním seznamu kulturních památek ČR a 54 jich zapsaných do tohoto seznamu není. Toto zjištění, není nijak překvapující, rozdíl jedné památky není příliš významný, nicméně celkový počet nezapsaných objektů svědčí o tom, že do seznamu kulturních památek je stále co zapsat a ve zkoumaných oblastech po čem pátrat. Podle sestavené stupnice, kterou jsem subjektivně hodnotil vnímaný stav zkoumaných památek, bylo zjištěno, že je 27 památek ve výborném stavu, 35 památek v dobrém stavu, 33 památek v uspokojivém stavu, 10 památek v havarijním stavu a 4 památky v kritickém stavu. Toto samo o sobě je celkem pozitivní zjištění, které svědčí o tom, že s památkami se v současné době počítá a že existují lidé a organizace, které svou činností chtějí přispívat k ochraně a obnově drobných památek. Podle zjištěného počtu památek v oblasti ve výborném a dobrém stavu lze soudit, že je o ně postaráno, ani památek ve druhém a třetím stupni není málo. Dohromady tak tvoří převážnou část zkoumaných památek. Uvedené svědčí o tom, že o památky je pečováno s péčí řádného hospodáře v převážné části zkoumaných památek.

K předchozímu odstavci směřuje i další úkol, který byl v rámci práce stanoven a to srovnání památek a jejich stavu v roce 2012 a nynějšímu stavu v roce 2015. Byla k tomu

Obrázek 2, památka v r. 2012, vlastní foto

Obrázek 3, památka v r. 2015, vlastní foto

reprezentativně vybrána památka v obci Hrdly v tabulce č. 2 zaznamenána pod č. 43), která se nachází u silnice E55 a jedná se o kříž. Jeho stav nejlépe zhodnotí čtenář z fotografií, kdy je zřejmé, že památka, která byla v roce 2012 hodnocena stupněm 5, byla opravena a nyní je ohodnocen stupněm 1. K opravě však bylo nutno využít repliky a jako zdroj pro její zhotovení posloužily dobové fotografie. U dalších památek došlo k drobným změnám, za zmínku stojí ještě doplnění výklenkové kapličky v obci Bohušovice nad Ohří o plastiku světce, v tabulce č. 2 je památka pod č. 1). Mezi dalšími památkami bylo zjištěno, že mezi lety 2012 až 2015 jim byla poskytována běžná údržba, případně byl stav památek ignorován a ty chátrají, nejvýznamněji je to vidět na výklenkových kapličkách uvedených v tabulce č. 2) pod č. 27, 28), byť v jedné se občas objevují květiny, již silně podléhá vlivům přírody. Druhá z kapliček stojí u hlavní silnice a v jejím okolí vzniká černá skládka, která nemá příznivý vliv na i tak zbídačenou památku. Z porovnání vyplynulo, že památky jsou udržovány a opravovány ve většině případů, ale tempo opravení nijak závratné a je to oblast, která má své rezervy.

Negativním zjištěním výzkumu, je však nízké povědomí vlastníků památek o možnostech financování jejich oprav z různých dotačních programů či fondů, z toho bohužel vyplynulo, že vlastníci převážně z těchto zdrojů nic nečerpají. Nejčastějším argumentem byla nevýhodnost u zakázek malého rozsahu s rozpočtem do 100.000,- Kč. Dalším negativním zjištěním při výzkumu bylo to, že místní samosprávy, až na čestné

výjimky nereagovaly na výzvu ke spolupráci a většina představitelů obcí, ač drobné památky na svém území má, o ně nejeví příliš velký zájem. Zmíněné výjimky, resp. zástupci obcí poskytli informace o svých památkách a snaží se aktivně o jejich obnovu a propagaci. Z celkového počtu 64 oslovených představitelů obcí jich projevilo zájem o spolupráci 25 z nich. Při jejich oslovování jsem pro první kontakt využil zaslání žádosti o spolupráci, kterou jsem zasílal prostřednictvím mé osobní datové schránky fyzické osoby. Při tomto jsem mimo jiné sledoval, jakým způsobem obce zprávy přijímají a jak na ně reagují. Zajímavým zjištěním bylo, že všechny datové zprávy byly doručeny do schránek příjemců, což by nebylo tak důležité, vzhledem k tomu, že obce jako orgán veřejné moci přijímají poštu fikcí doručení, ale zajímavostí je, že nejpozději do jednoho týdne byly tyto zprávy opravdu přečteny. Bohužel, tak jak obecní úřady zprávy do datové schránky přijímají, tak tuto datovou schránku nevyužívají k odesílání zpráv občanům, datovou zprávou mi z celkového počtu obcí odpověděli jen dvě. Odpovědi byly častěji zasílány prostřednictvím mnou poskytnutého e-mailu, ale překvapením bylo zaslání tří odpovědí prostřednictvím běžného dopisu. Ke zmíněným zástupcům obcí, kteří nereagovali na mou žádost je však potřeba podotknout, že památky někteří prezentují sami a to prostřednictvím obecních internetových stránek.

Od spolupracujících zástupců obcí, kteří jsou v některých případech vlastníky zkoumaných památek, bylo zjištěno, že jejich obnovu financují převážně z vlastních zdrojů a investují částky v řádu tisíců korun ročně na údržbu, případně v řádu desítek tisíců na obnovu.

Z rozhovoru s Martinem Kratochvílem, tajemníkem města Bohušovice nad Ohří vyplynulo, že památky opravují z vlastních prostředků. Opravy realizují na základě smluv o dílo a o dotace nežadají. V rámci rozhovoru uvedl, že památky opravují s rozpočtem:

Kaple Svatá Anna oprava 100.000,- Kč, Výklenková kaplička do Hrdel 79.991,- Kč (rozpočet: - dílo 56.666,- Kč, daň 8.500,- Kč, záloha 14.825,- Kč), Kříž Hrdly 42.000,- Kč.

V rámci rozhovoru uvedl také, že je při péči o památky dost zaskočily krádeže, které se dotkly zejména výklenkové kapličky ve směru na obec Hrdly, kde se díky tomu

nyní nachází pouze replika světce. Z tohoto důvodu neradi tyto památky příliš propagují, nicméně se tomu nebrání.

Zástupkyně města Budyně nad Ohří Markéta Šifaldová poskytla závěrečnou zprávu z rekonstrukce dvou soch, kdy je z ní zřejmé, že za opravy zaplatila obec 441.840,- Kč, přičemž spoluúčast obce byla 44.184,- Kč a zbytek byl hrazen z dotace z Programu na záchranu a obnovu kulturních památek Ústeckého kraje. Tato zpráva je přílohou práce číslo 1) a popisuje, jak bylo o dotaci žádáno a v jaké výši byla schválena. Mimo jiné je zde popsán stav památek.

Starostka obce Klapý Romana Albrechtová poskytla informace k jejich žádosti ohledně opravy sochy na návsi, která je jejich majetkem a tak požádali o dotaci, podmínky a podrobnosti jsou uvedeny v příloze číslo 2). Vyplývá z ní, že obec požaduje dotaci z Programu na záchranu a obnovu drobných památek a architektury dotvářející kulturní krajinu Ústeckého kraje pro rok 2015, kdy požadovaná výše dotace činí 93.000,- Kč a vlastní zdroje žadatele jsou 40.000,- Kč, celkem by tedy oprava měla stát 133.000,- Kč. Z rozpočtu restaurátorských prací vyplynulo následující rozložení nákladů:

ROZPOČET RESTAURÁTORSKÝCH PRACÍ, SOCHA PANNY MARIE

1. restaurátorský průzkum včetně stratigrafie a sanility - 6 000,-
2. snížení obsahu solí v kameni - 5 000,-
3. biocidní zásah - 2 000,-
4. očištění povrchu kamene od nečistot reg. tlakem vody a parou - 8 000,-
5. sejmutí dožitých vysprávek a spár - 1 000,-
6. fixace trhlin a prasklin v kameni - 2 000,-
7. lokální zpevnění organokřemičitanem - 4 000,-
8. doplnění chybějící modelace probarvenými minerálními tmely - 37 000,-
9. srovnání schodišťových stupňů - 5 000,-
10. plastická a barevná retuš - 12 000,-
11. hydrofobizace - 3 000,-
12. výroba a osazení chybějících atributů z pozlacené mědi - 27 000,-
13. rest.zpráva - 3 000,-

Vše v Kč. Akce celkem bez 15% DPH - 115 000,-Kč.

Zástupkyně obce Lukavec, paní Dana Zemancová, která je člen kulturní komise Obecního úřadu Lukavec uvedla, že na křížek u Hlaváčkova statku, pomník sv. Michala, křížek u Obecního úřadu od roku 2012 podávali žádosti o dotace na Krajský úřad Ústeckého kraje z programu na záchranu a obnovu drobných památek a architektury dotvářející kulturní krajinu Ústeckého kraje. Z těchto žádostí byla pouze jedna úspěšná a v roce 2013 obec získala dotaci na opravu křížku u Obecního úřadu v hodnotě 50.000,- Kč od Krajského úřadu Ústeckého kraje z programu na záchranu a obnovu drobných památek. V letošním roce opět požádali o dotaci na pomník sv. Michala. Uvedla, že památky jsou udržovány svépomocí, okolí se čistí a upravuje, u pomníku padlých a u křížku u Obecního úřadu se vysazuje sezónní květinová výsadba. Starají se o to pracovníci na VVP.

Starosta obce Mšené Lázně pan ing. Josef Bíža uvedl, že památky opravují pomalým tempem z vlastních prostředků, naopak zástupce města Terezín Ing. Robert Czetmayer uvedl, že v současnosti sice neopravují žádnou památku, nicméně čerpají dotace od Ministerstva kultury ČR z Programu regenerace památkových rezervací anebo z Programu záchrany architektonického dědictví. Využívají dále i dotace Krajského úřadu a to konkrétně v Programu na záchranu a obnovu kulturních památek Ústeckého kraje.

Dále pak zástupci obcí, konkrétně Petr Znamenáček, starosta obce Přestavlky, Veronika Kulichová, starostka obce Podsedice, PaedDr. Martina Patrovská starostka Třebenic, ing. Jan Heřmanský, starosta obce Chotěšov a Zbyněk Hnát, starosta obce Chodovlice poskytli seznam jejich památek a shodují se v tom, že opravy provádějí z vlastních prostředků. V převážné většině obcí jsem se setkal s reakcí a vysvětlením, že o své památky se starají sami obyvatelé či obce prostřednictvím svých zaměstnanců a financují opravy a údržbu z vlastních prostředků. To vyplynulo zejména ze zpráv a informací, které poskytla většina zástupců oslovených obcí. Náklady na opravy nemohou blíže vyčíslit, jelikož tyto opravy jsou činěny v rámci údržby celé obce. Z výše uvedených řádků je zřejmé, že obce o dotace příliš nežádají, ale pokud se o to pokusí, v mnoha případech uspějí a je možné se pustit i do větších oprav.

V rámci provedeného výzkumu se ani v jednom případě nepodařilo zjistit, zda obce památky nějak ekonomicky využívají, konkrétně bylo otázkou, zda mají příjem do rozpočtu obce například ze vstupného či z nějakého kulturního využití památky.

Z výzkumu vyplynulo, že tomu tak není a zástupci obce o této variantě využití doposud nepřemýšleli. V jednom jediném případě bylo zjištěno, že kříž v obci Rochov využívají jako start k průvodům v obci.

Propagace památek obcemi, je realizována v minimální míře, občas se památky dostanou do některých propagačních materiálů, kde však nehrají hlavní roli. Památky jsou v několika málo případech popsány na internetových stránkách obcí a na turisticky zaměřených serverech, v několika případech je památka popsána v knihách vydávaných obcemi k příležitostem výročí vzniku, ale v minimálním nákladu. Spolupráce mezi obcemi v rámci společné propagace drobných památek nebyla nikde zjištěna. To, že propagace není příliš rozšířená, vysvětlil i tajemník města Bohušovice nad Ohří, který sdělil, že město nemá problém s tím, památky opravit, ale setkal se se situací, kdy památka byla propagována a stala se cílem zlodějů. Proto jsou místo některých památek použity repliky vyrobené z dobových fotografií. Lze uzavřít, že propagace drobných památek by si zasloužila mnohem větší zájem a mohla by ve spolupráci pomoci přilákat turisty.

Porovnání oblastí mezi sebou bylo provedeno, nicméně z tohoto vyplynulo, že není rozdíl mezi tím, kde se památky nacházejí, ale mnohem více záleží na ochotě místních obyvatel a jimi volených zástupců do místních samospráv se o tyto památky starat. Při přímém porovnání památek podle rozdělených oblastí (tabulka 1) se nedá říci, ve které oblasti se o památky lépe či hůře starají.

15. Závěr

Drobné památky, které zahrnují stavby od jednotlivých samostatně stojících křížů až po kaple a tvoří tak ráz krajiny, nám připomínají naši historii. V mnohých případech se však nedá hovořit o tom, že je o tyto památky náležitě pečováno a lze uzavřít, že je péče o ně opomíjena. Nicméně jsou tyto stavby důstojné a plnohodnotné prvky naší krajiny i doby a svou péčí si plně zaslouhují.

V teoretické části jsem, ve shodě s cílem své práce, interpretoval pojmy, popsal jsem podrobně typologii drobných sakrálních staveb, popsal historický vývoj a zabýval jsem se platnou legislativou ochrany památek a právy i povinnostmi vlastníků památek. Za velmi důležitou část teoretické práce považuji i ekonomický pohled na památky, který

jsem ve shodě se studovaným oborem podrobně rozpracoval. Dále jsem se ve své práci zabýval opravami a financováním obnovy památek z několika různých zdrojů.

Výzkumná část práce byla věnována soupisu, fyzické dokumentaci, porovnání vývoje, mapování památek ve zkoumané oblasti a zhodnocení jejich stavu podle různých kritérií a jejich případnému zapsání v rejstříku ÚSKP. Velmi okrajově jsem se věnoval i popisu vybraných památek. Během terénního výzkumu jsem zdokumentoval 120 památek, které se nacházejí v oblastech Terezínska, Libochovicka a Budyňska. V celé zkoumané oblasti je drobných památek k vidění mnohem více, ale vybral jsem pouze reprezentativní vzorek. Dokumentace, kterou jsem provedl jak v písemné, tak v obrazové podobě obsahuje zdokumentování stavu památek, jejich přibližnou geolokaci, soupis a hlavně porovnání památek ve zkoumané oblasti mezi sebou.

Cíl výzkumné části mé práce i cíl celé této diplomové práce, byl splněn a v některých ohledech i překonán. To zejména z toho důvodu, že ve zkoumaných oblastech neexistuje dostupná komplexní literatura, která by drobné památky mapovala, byť by šlo třeba jen seznam drobných sakrálních staveb. Lze narazit na množství různých letáků, propagačních materiálů a dalších marketingově využitelných podkladů, nicméně ty se zabývají převážně většími památkami a drobná architektura je na okraji jejich zájmů. Poslední známá snaha o zmapování celé oblasti proběhla v dávné minulosti a nebyla komplexní, protože se ve většině případů nesetkala s pečlivým přístupem zpracovatele. Během mého zpracování práce se objevily i požadavky na předání výsledku práce do archivu institucím, od kterých jsem získal významnou pomoc díky poskytnutým informacím. Stejný zájem projeví i spolupracující představitelé obcí. Tento jejich zájem pozitivně vnímám zejména proto, že soupis drobných památek, byť je značně subjektivním zhodnocením skutečného stavu, by mohl napomoci při dalším bádání v problematice drobných staveb církevního charakteru. Za jedno z nejvýznamnějších překonání cíle práce je mé vlastní ovlivnění zvoleným tématem a mé další rozhodnutí, se i nadále věnovat započaté práci. Byl splněn i další z cílů a to, sdělit případným turistům, ať už pěším nebo na kolech, že ve zkoumané oblasti jsou k vidění drobné historické stavby a je možné je navštívit. Díky jejich zmapování a uvedeným, byť orientačním GPS souřadnicím lze památky snadno najít a získané informace využívat například k tematickým výletům v nenáročném, rovinném terénu, který je pro oblast

charakteristický. Tato myšlenka je spojena s možným dalším využitím dokumentace k propagaci zkoumané oblasti, která by mohla vést k mnoha pozitivním externalitám, které spočívají v možných útratách samotných turistů, kteří region navštíví. Aktivity turistů by mohly spočívat v navštívení místních podniků, zakoupení místních výrobků či využití dopravních sítí v oblasti. Dále turisté mohou využít služeb navázaných na konkrétní místa, např. služeb informačních center a dát tak práci místním obyvatelům. V neposlední řadě se dá z výsledků mé práce sestavit několik různých cyklostezek a to co do délky, tak náročnosti terénu.

16. Použité zdroje

16.1. Zdroje použité ve výzkumné části

Diecézní archiv v Litoměřicích, sbírka archiv fary I
Osobní sdělení - Romana Albrechtová – starostka obce Klapý
Osobní sdělení - Ing. Josef Bíža – starosta obce Mšené Lázně
Osobní sdělení - Dana Zemancová - zástupkyně obce Lukavec
Osobní sdělení - Ing. Robert Czetmayer - zástupce města Terezín
Osobní sdělení - Petr Znamenáček - starosta obce Přestavlký
Osobní sdělení - Veronika Kulichová - starostka obce Podsedice
Osobní sdělení - PaedDr. Martina Patrovská - starostka města Třebenice
Osobní sdělení - Martin Kratochvíl – tajemník města Bohušovice nad Ohří
Osobní sdělení - Ing. Jan Heřmanský - starosta obce Chotěšov
Osobní sdělení - Zbyněk Hnát - starosta obce Chodovlice
Osobní sdělení - Markéta Šifaldová - zástupkyně města Budyně nad Ohří
Osobní sdělení - Jaroslav Jadavan - místostarosta obce Rochov

16.2. Literatura

SLABÝ, J., ŠTOGR, J., *Kaplička na návsi, křížek v polích: almanach konference Místní komunita a drobné památky*, [Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě], 13. - 14. 5. 2006, Česká Lípa, Drobné památky severních Čech, 2006, 143 s., ISBN 80-239-7306-1.

HÁJEK, T, BUKAČOVÁ I., *Příběh drobných památek: (od nezájmu až k fascinaci)*. Lomnice nad Popelkou: Jaroslav Bárta, Studio JB, 2001, 137 s., Krajina domova, sv. 1. ISBN 80-900-9039-7.

URFUS, V.; VÍT, J.; WIESER, S., *Kamenné kříže Čech a Moravy*. 2., dopl. vyd. Ilustrace Tomáš Karel. Praha: Argo, 2001, 475 s., ISBN 80-720-3370-0.

SCHEYBAL, J. V., SCHEYBALOVÁ J., *Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů v Severních Čechách*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1985, 344 s., ISBN 45-010-82.

VALENCIK, M. *Ohrožené památky: kostely, kaple a kapličky v České republice*. 1. vyd. Praha: Baset, 2006, 296 s., ISBN 80-734-0082-0.

HEBER, F. A., *České hrady, zámky a tvrze II Severní Čechy*. [přeložila, úvodní studií a poznámkovým aparátem opatřila Irena Bukačová; latinské texty přeložil Karel Beránek a Martin Svatoš] Vyd. 1. Praha: Argo, 2006, 576 s., ISBN 80-720-3791-9.

BOHÁČ, Z., *Atlas sakrálních dějin českých zemí*, 1918-1999. Vyd. 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 1999, 175 s., ISBN 80-719-2405-9.

TESAŘ, J. R., 1874-1958, *Litoměřicko obraz vlastivědný: s 54 vyobrazeními, I. Díl*. Lovosice, Nákladem Ratibora Vodsed'álka, 1926, 221 s.

ADAMCOVÁ, K., GLÁSEROVÁ LEBEDOVÁ Z., KOVAŘÍK V., NEJEDLÝ V., ZAHRADNÍK P. *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Ústeckém kraji: (okresy Děčín, Chomutov, Litoměřice, Louny, Most, Teplice a Ústí nad Labem)*. 1. vyd. Praha: Národní památkový ústav, 2012, 1141 s., ISBN 978-80-87104-89-7.

FROLEC, V., *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Brno: Blok, 1974, 399 s.

VAŘEKA, J., FROLEC, V., *Lidová architektura: encyklopedie*. 2., přeprac. vyd., V nakl. Grada 1. vyd. Praha: Grada, 2007, 427 s., ISBN 978-80-247-1204-8.

Zprávy památkové péče 56/1996/7-8, str. 207-208

RIEGL, A., *Moderní památková péče*, nakl. Národní památkový ústav, 2003, 1. vydání originálu: 1905, 176 s., ISBN 80-86234-34-7

FUCHS, K., *Mikroekonomie*, vyd. Brno, 2005, 184 s., ISBN 80-210-3808-X

HUDEČEK, J., *Proč a jak veřejně i soukromě financovat zachování památek a regeneraci chráněných území*, 1. vyd. Praha: JALNA, 1995, 72 s., ISBN 80-902096-0-2

ŠTULC J., SUCHOMEL M., MAXOVÁ I., *Péče o kamenné sochařské a stavební památky*, Státní ústav památkové péče, příloha časopisu Zprávy památkové péče, ročník 58, nakl. JALNA, 31 s., 1998, ISBN 9788090230590.

Příručka pro člena zastupitelstva obce po volbách 2010. Vyd. 1. Editor Jiří Černošský. Praha: Svaz měst a obcí České republiky, 2010, 184 s. ISBN 978-80-254-8660-3.

MAREK, V. *Pověsti Litoměřicka*, BARON, 1. Vydání., 2012, ISBN 978-80-86914-55-8

Zákon č. 71/1994 Sb. *O prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty*

Zákon č. 1/1993 Sb., *Ústava České republiky, Preambule*

Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., *Listina základních práv a svobod*

Zákon č. 183/2006 Sb., *o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)*

Zákon č. 20/1987 Sb. *o státní památkové péči*

16.3. Internetové zdroje

- BENHAMOU, F. *Heritage, In Towse, [online], 2015*
- KLAMER, A. *Value of culture, In Towse, [online], 2015*
- <https://dictionaryofarthistorians.org/riegla.htm> [online], 2015

- <http://www.mkcr.cz/assets/kulturni-dedictvi/pamatkovy-fond/analyzy-koncepce-dokumenty/Koncepce-pamatkove-pece-schvalene-zneni.doc> [online], 2015
- <http://www.kr-ustecky.cz/program-na-zachranu-a-obnovu-drobnych-pamatek-a-architektury-dotvarejici-kulturni-krajinu-usteckeho-kraje-pro-rok-2015/ds-99720> [online], 2015
- <http://www.mkcr.cz/cz/ehp-norsko/ministerstvo-kultury-usporadalo-kontaktni-seminar-pro-zajemce-o-granty-z-tzv--norskych-fondu-212387/http://www.mkcr.cz>. [online], 2015
- <http://www.npu.cz>. [online], 2015
- <http://katolicka-kultura.sweb.cz>. [online], 2015
- <http://www.czecot.cz>. [online], 2015
- <http://www.lesycr.cz>. [online], 2015
- <http://www.hrady.cz>. [online], 2015
- <http://www.brozanyndohri.cz>. [online], 2015
- <http://www.cizkovice.cz>. [online], 2015
- <http://www.novedvory.cz>. [online], 2015
- <http://www.terezin.cz>. [online], 2015

16.4. Mapové podklady

Mapy, výřez z mapy: kopie mapy Okresního hejtmanství Roudnického, provedená v c. k. vojenském zeměpisném ústavu ve Vídni r. 1888 v měřítku 1 : 25.000, kterou upravil a vydal V. Plesinger, učitel v Budyni nad Ohří.

16.5. Fotografie a tabulky

Autor veškerých fotografií, obrázku č. 1 a tabulek č. 1, č. 2: Bc. Jiří Palán.

17. Seznam příloh

- 1) Závěrečná zpráva z Budyně nad Ohří – rekonstrukce dvou soch
- 2) Žádost o účelovou neinvestiční dotaci – obec Klapý, rekonstrukce sochy.
- 3) V práci používaná mapa z r. 1888

Příloha č. 1

Závěrečná zpráva

Závěrečná zpráva	<p>Restaurování soch v MPZ v Budyni nad Ohří: - socha sv. Jana Nepomuckého, č.rejst. 22381/5-1954/17, - socha sv. Josefa, č.rejst. 22381/5-1954/18,</p>
Označení příjemce dotace	<p>Město Budyně nad Ohří, Mírové náměstí 65, 411 18 Budyně n. Ohří</p>
Číslo smlouvy o poskytnutí dotace	<p>797/2007 ze dne 27.6.2007</p>
Popis realizace projektu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Žádost o dotaci z Programu na záchranu a obnovu kulturních památek Ústeckého kraje na shora uvedenou akci byla podána dne 15.2.2007. 2. Smlouva o dílo uzavřená s akademickým sochařem p. Liborem Pisklákem je ze dne 21.5.2007. 3. Smlouva o poskytnutí neinvestiční dotace z Ústeckého kraje je ze dne 27.6.2007. 4. Realizace prací 7/2007 až 12/2007. 5. Kontrolní dny za účasti zástupce Národního památkového ústavu Ústí nad Labem p. Mgr. Hrubého, dále pracovníka Odboru kultury a památkové péče Ústeckého kraje p. Haufa, pracovnice Státní památkové péče Městského úřadu Roudnice nad Labem paní I. Vinšové, akademického sochaře pana L. Piskláka a pracovníků MěÚ Budyně nad Ohří se konaly ve dnech 16.10.2007 a 4.12.2007. 6. <u>Postup restaurátorských prací</u> Svatý Josef Povrch sochy byl očištěn od nečistot a mikrovegetace. V horních partiích podstavce se nalézaly velké nárůsty (terče) mechů. Pro likvidaci nárůstů mikrovegetace byl použit biocidní prostředek. Následně byly odebrány vzorky k analýze barevných povrchových úprav sochy, zbytky polychromie se dochovaly v hloubkách modelace, především pod levou rukou světce a v hloubkách drapérie. Injektáží byly zajištěny trhliny v bloku kamene, vedoucí pod poprsí přes levé rameno světce, až do poloviny zad. K fixaci byly rovněž použity antikorové spony. Následně byly šetrně sejmuty dožitě doplňky na figurě i architektuře podstavce. Sejmuta byla i zcela degradovaná poslední rekonstrukce obličeje Ježíška. Byla vytvořena z hrubých cementových tmelů a svým charakterem neodpovídá barokní modelaci figury. Odstraněna byla i lilie, kterou světec drží v pravé ruce a která byla kotvena do pravé paže a pravého stehna. Svým pojetím neodpovídala požadavkům na autentický vzhled tohoto doplňku. Zpevňovačem byla následně ošetřena místa narušená korozí – horní část pláště Josefa, nohy Ježíška, modelace mušle na podstavci. Šetrně byla uvolněna odlomená přední plinty s nohami a drapérií světce, odhalený čep byl následně ošetřen epoxidovým nátěrem a celá tato část byla po zpevnění přilepena zpět. V sochařské hlíně byly rekonstruovány chybějící části obličeje sv. Josefa (pravá část obličeje s okem, od kořene nosu celé čelo s vlasy), dále pak obličejová část Ježíše a jeho pravé chodidlo s kotníkem. Po

Příloha č. 1

odsouhlasení provedení rekonstrukcí pracovníky NPÚ, byly vytvořeny sádrové formy všech doplňovaných částí, do kterých byly v materiálu, co nejvíce shodném s orig.kamenem ,vydusány doplňky. Směs byla tvořena z drceného mšenského pískovce, bílého cementu a barevných pigmentů. Po technologické pauze byly výdusky přilepeny a následně retušovány. V probarvených tmelech byla následně doplněna chybějící modelace drapérie, rukou, levé nohy s drapérií, chybějící části odlomené plinty a architektura podstavce. Po technologické pauze byla provedena plastická a barevná retuš na figuře i podstavci. Byly osazeny nově vytvořené atributy, svatozář Josefa i Ježíše a lilie, kterou drží světec v pravé ruce. Spodní část lilie je kotvena uvnitř pravého stehna světce. Atributy jsou pozlacené a svým zpracováním se více přiblížily původnímu pojetí. Po technologické pauze byla provedena hydrofobizace povrchu kamen. Lešenářské konstrukce byly odstraněny. Dlažba, která byla v přední části značně rozvolněná, byla rozebrána , očištěna. Byly odstraněny masivní kořeny akátu, který roste ve vzdálenosti 4m od památky. Kořenový systém zcela prorostl přední částí dlažby , obepínal pravý roh podstavce. Na základě posudků odborníků z NPÚ, byly tyto kořeny vykopány a odstraněny. Do vápenného lože pak byla zpětně položena původní barokní dlažba, k její prezentaci v celkovém pohledu na památku, bude nutné provést následně terénní úpravy. Spáry mezi jednotlivými deskami byly zaspárovány, konečná úprava dlažby bude provedena po dokončení terénních prací.

Svatý Jan Nepomucký

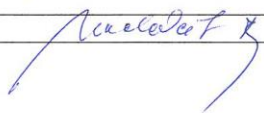
Povrch kamene figury i podstavce byl očištěn od všech nečistot a mikrovegetace, spodní část podstavce byla zarostlá břečťanem. V hloubkách modelace byly silné vrstvy mechů a uschlých částí jalovce, který roste v bezprostřední blízkosti památky. Dožité doplňky byly sejmuty, svatozář světce byla odstraněna, neboť svým pojetím a zpracováním neodpovídá požadavkům na vzhled tohoto atributu. Palmeta ani lucerna ve tvaru prosklené hvězdy , patrné z fotodokumentace, se nedochovaly. Šetrně byl vyjmut čep na kterém byla tato lucerna kotvena .Byly odebrány vzorky dochované původní polychromie, jejíž zbytky bylo možné nalézt v hloubkách modelace, především pod levou rukou světce. Injektáží byly zajištěny trhliny v horní části figury, vedoucí od límce pláště přes pravou část zad až do pasu. Lokálně byla zpevněna korozi narušená místa – horní modelace kříže s figurou Krista, pravá ruka světce držící čep, hlava putti, spodní části drapérie pláště, horní část mušle na podstavci. Při vyjmutí čepu lampy , který vedl až k spojovacímu čepu mezi figurou a podstavcem, bylo zjištěno a potvrzeno, že tento železný čep svou korozi zapříčinil vertikální roztrhnutí celé spodní části figury. Trhlina vedla přes plintu, pravé lýtko, pravé stehno až k boku světce do zadních partií pláště a zpět dolů k plintě. Figuru bylo nutné po tomto zjištění sundat z podstavce. V průběhu přípravy byla odtržena část zafixována proti odpadnutí při transferu. Trhlina byla injektována , figura byla zabandážována a na lanech sundána šetrně z podstavce.

Příloha č. 1

	<p>Původní železný čep byl nahrazen novým antikorovým. Odlomená část byla následně přilepena k figuře. Ve spodní části plinty byla zajištěna sponou a figura byla vrácena zpět. Byla posazena na olověné destičky, spára mezi plintou a podstavcem byla vyplněna vápenným tmelem. Probarvenými tmely byla postupně doplněna chybějící modelace figury a podstavce. Tmely byla doplněna partie vlasů světce tak, aby nová hlava osazená při dřívějším restaurátorském zásahu v siluetě více navazovala na celek. Byla osazena nově vytvořená svatozář, pozlacená s plastickým provedením hvězd a s menším průměrem oblouku. Po technologické pauze byla provedena plastická a barevná retuš doplňovaných míst a následně pak hydrofobizace povrchu kamene. Po rozebrání lešenářských konstrukcí byla rozebrána původní barokní dlažba, ze základů byly odstraněny zbytky kořenů břečťanu. Bylo zjištěno, že koncepce zadláždění je shodná jako u sochy sv. Josefa. Terén by měl správně sahát 5-10cm pod výšku dlažby. Bude tedy nutné i v tomto případě provést úpravu terénu v okolí památky tak, jak to vyžaduje její původní prezentace. Dlažba byla zpětně osazena do vápenného lože, zaspárována a finální úprava bude dokončena po ukončení terénních úprav (barevná retuš, hydrofobizace).</p>
Restaurátorská zpráva vč. fotodokumentace	Předána dne 4.12.2007 panu Haufovi z Odboru kultury a památkové péče Ústeckého kraje.
Kopie účetních dokladů	Fa č. 2007015 ze dne 3.8.2007 na částku 216.615,- Kč, kopie výpisu z ČS z 9.8.2007 o úhradě této faktury. Fa č. 2007033 ze dne 3.12.2007 na částku 225.225,- Kč, kopie výpisu z ČS z 4.12.2007 o úhradě této faktury.

II. Závěrečné vyúčtování

Přehled skutečných nákladů na obnovu kulturní památky	Kč
Fa č. 2007015, zaplacená dne 9.8.2007	216.615,-
Fa č. 2007033, zaplacená dne 4.12.2007	225.225,-
Úhrnem	441.840,-
Dotace z Ústeckého kraje dle Smlouvy o poskytnutí neinvestiční dotace ve výši	397.656,- Kč
finanční spoluúčast obce	44.184,- Kč
Úhrnem	441.840,- Kč

Datum	6.12.2007		Podpis
Vypracoval	Markéta Šifaldová		
Schválil	Ing. Petr Medáček, CSc., MBA		

Příloha č. 2

Příloha A

18. Žádost o účelovou neinvestiční dotaci		
19. Program na záchranu a obnovu drobných památek a architektury dotvářející kulturní krajinu Ústeckého kraje pro rok 2015		
Identifikace projektu (barevné řádky se nevyplňují)		
1. Název projektu: „OPRAVA SOCHY SV. PANNY MARIE“		
2. Název žadatele: (v souladu s údaji na předložených dokladech a s administrativním registrem ekonomických subjektů MF ČR - http://www.info.mfcr.cz/ares/ares.html) OBEC KLAPÝ		
2.1 Statutární zástupce: (v případě příspěvkových organizací je žadatelem zřizovatel) Romana Albrechtová - starostka		
2.2 Bankovní spojení: 2922-471/0100 KB, a.s. Lovosice (č. účtu, kód banky, název peněžního ústavu)	2.5 IČ: 00263796	2.6 DIČ:
2.3 Plátcem DPH: ANO NE		
2.4 Budete uplatňovat odpočet DPH ANO NE		
3. Adresa žadatele: (v souladu s údaji na předložených dokladech) OBEC KLAPÝ, KLAPÝ 200, 411 16 KLAPÝ	3.1. Telefon: 416 591 340 775 247 531	3.2 E-mail: ouklapy@seznam.cz
4. Osoba zodpovědná za realizaci projektu: Romana Albrechtová		
5. Adresa osoby zodpovědné za realizaci projektu: Klapý 31, 411 16 Klapý	5.1 Telefon: 775 247 531	5.2 E-mail: ouklapy@seznam.cz
Účel projektu a jeho popis (barevné řádky se nevyplňují)		
6. Umístění projektu: Náves obce Klapý – p. č. 1277/2 v k.ú. Klapý		
7. Cíl – účel projektu: (podrobněji uveďte v příloze) Oprava sochy sv. Panny Marie. Zachování kulturní památky v obci Klapý.		
8. Charakter projektu: (podrobněji uveďte v příloze) Restaurátorské práce		

Příloha č. 2

9. Požadovaná dotace bude použita ke krytí nákladů na: Restaurování sochy sv. Panny Marie	
Přípravenost projektu (barevné řádky se nevyplňují)	
10. Požadovaná výše dotace celkem:	93 000,- Kč
11. Vlastní zdroje žadatele:	40 000,- Kč
12. Ostatní zdroje:	0,- Kč
13. Celkové náklady projektu:	133 000,- Kč
14. Termín zahájení a dokončení projektu: 1. 6. 2015 – 31. 12. 2015	
15. Počet příloh: 17 (viz. Příloha C - Seznam příloh k žádosti o účelovou neinvestiční dotaci)	
16. Spolupracující instituce a organizace:	

Datum: 8. 1. 2015

Razítko a podpis žadatele:

Příloha C /př. 1

Název projektu: „Oprava sochy Panny Marie“

1. Cíl projektu:

Cílem projektu je restaurování sochy Panny Marie, která je umístěna na návsi v Klapém. Socha byla postavena roku 1889 sochařem p. Kořínkem z Libochovic za přispění klapských občanů a hraběny Terezie Herberstein z Libochovic. Po opravě bude socha opět doplňujícím prvkem malebnosti obce, o kterou se budou i nadále starat místní občané společně s obecním úřadem Klapý.

2. Vymezení cílové skupiny:

Restaurování sochy Panny Marie přispěje k celkovému zlepšení estetického vzhledu návsi obce Klapý a prohloubení estetického cítění obyvatel. Opravou sochy přispějeme k uchování drobné architektury v obci.

3. Územní působnost projektu:

Restaurování sochy Panny Marie je projekt lokální působnosti. Projekt řeší zachování kulturního dědictví.

4. Místo realizace:

Socha je umístěna na návsi na parcelním čísle 1277/2 v k. ú. Klapý.

5. Popis výchozího stavu u žadatele a jeho okolí:

Příloha č. 2

Před zahájením prací bude proveden podrobný restaurátorský průzkum, jehož cílem bude zjištění stavu kamenné hmoty. Součástí průzkumu bude rovněž analýza původního barevného řešení objektu (stratigrafie) a zjištění obsahu a druhu vodorozpustných solí v kameni. Vzhledem k tomu, že z vizuálního průzkumu vyplývá uspokojivý stav památky, socha byla zřejmě již v minulosti restaurována, lze předpokládat, že restaurátorský zásah bude probíhat ve standardní technologickém režimu.

V případě zjištění původních barevných vrstev budou tyto zafixovány, zvýšená sanilita bude řešena snížením obsahu solí opakovanými buničínovými zábaly s destilovanou vodou.

Z povrchu kamene budou odstraněny vrstvy mikrovegetace. Po technologické pauze nutné k dokončení procesu biosanace bude povrch kamene zbaven nečistot regulovaným tlakem vody a parou. Černé silikátové krusty budou ztenčeny chemicky, pomocí gelu. Dožité vysprávky a spáry budou šetrně sejmuty. Korozí narušená místa v kameni budou lokálně zpevňována organokřemičitanem. Trhliny a praskliny v kameni (plintus figury, profilovaná hlavice podstavce) budou fixovány injektáží prostředky, které svým působením budou odpovídat danému rozsahu poruch v kameni (organokřemičitan, Paraloid B72, Ledan).

Chybějící modelace bude následně doplňována probarvenými minerálními tmely, strukturou a pevností odpovídající původní hmotě.

Rozvolněné schodišťové stupně podstavce budou srovnány do vápenné stabilizace, spáry mezi jednotlivými bloky kamene budou doplněny v probarveném vápenném materiálu.

Po technologické pauze bude provedena plastická a barevná retuš doplňovaných míst. Na figurách budou osazeny chybějící atributy z pozlacené mědi.

Povrch kamene bude na závěr ošetřen hydrofobizací s aplikací biocidního prostředku proti opětovnému nárůstu mikrovegetace.

Po dokončení prací bude zástupcům NPÚ a investorovi předána restaurátorská zpráva, která bude dokumentovat průběh restaurátorských prací, použité technologie a materiály.

6. Navrhovaný postup realizace projektu – harmonogram

Projekt bude realizován v termínu od 1. 6. 2015 – 31. 12. 2015

I. etapa – Zpracování žádosti o dotaci vč. příloh a projektu

termín: 7. 1. 2015 – 31. 1. 2015

Zodpovídá: Romana Albrechtová

II. etapa – Průběh realizace

termín: 1. 6. 2015 – 31. 12. 2015

Zodpovídá: Romana Albrechtová

III. etapa – Vyhodnocení, vyúčtování projektu, závěrečná zpráva

termín: 31. 12. 2015

Zodpovídá: Romana Albrechtová

Příloha č. 2

7. Účel realizace projektu:

Přínosem tohoto projektu bude zrestaurování sochy Panny Marie, která patří mezi drobné památky dotvářející kulturní krajinu obce Klapého a celkově pak kulturní krajinu Ústeckého kraje. Tato socha je dokladem rozkvětu místních kamenických mistrů, lidových umělců a je úzce spjata s dějinami obce. Již od roku 1889, kdy byla socha postavena, se o tuto památku starají občané společně s obecním úřadem. Několikrát byla socha nepříznivými povětrnostními podmínkami poničena, ale vždy byla na náklady obce opravena. V současné době je již nutná větší oprava sochy a její zrestaurování. Celkově se zlepší estetický vzhled obce.

8. Náklady na projekt:

Celkové náklady projektu: 133 000,- Kč

Vlastní zdroje obce Klapý: 40 000,- Kč

9. Plánovaný nákladový rozpočet projektu a členění dotace:

Předpokládané celkové náklady projektu: 133 000,- Kč

Požadovaná výše dotace: 93 000,- Kč

Procentuelní podíl dotace na celkových nákladech: 70%

Druhové členění nákladového rozpočtu dotace	částka
Nákup materiálu	0,- Kč
Nákup služeb	133 000,- Kč
Stavební práce	0,- Kč
Celkem	133 000,- Kč

10. Souhlas se zařazením do databáze poskytovatele:

Obec Klapý souhlasí se zařazením do databáze poskytnutých dotací Ústeckým krajem a se zveřejněním identifikačních údajů o jeho osobě a výši poskytnuté dotace na webových stránkách internetového serveru kraje.

11. Údaje o žadateli:

Název: Obec Klapý

Sídlo: Klapý 200, 411 16 Klapý

IČO: 00263796

Bankovní spojení: 2299-471/0100 KB, a.s. Lovosice

Zpracovatel projektu: Romana Albrechtová

Místo, datum: Klapý, 8. 1. 2015

.....
podpis

Příloha č. 3

Náhled celé mapy oblasti